

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Katedra studií občanské společnosti

Bc. Barbora Nosková

**Individualizované reflexívne dobrovoľníctvo
v rámci programu Európska dobrovoľnícka služba**

Diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Tereza Pospíšilová, M.A., PhD.

Praha 2018

Prehlásenie

Prehlasujem, že som túto diplomovú prácu vypracovala samostatne a s použitím prameňov a literatúry riadne citovaných a uvedených v zozname literatúry. Prácu som nevyužila k získaniu iného alebo rovnakého titulu.

Súhlasím s tým, že táto diplomová práca môže byť zverejnená v elektronickej knižnici FHS UK a môže byť využitá aj ako študijný text.

.....
V Prahe, dňa 27.6.2018

Bc. Barbora Nosková

Pod'akovanie

Chcela by som sa poďakovať vedúcej mojej diplomovej práce PhDr. Tereze Pospíšilovej M.A., PhD. za čas, ktorý mi venovala, pozitívny prístup a odborné rady. Zároveň ďakujem všetkým respondentom za ich ochotu a otvorenosť. Tiež by som chcela poďakovať mojej rodine a priateľom za neustálu podporu pri štúdiu.

Obsah

1. Úvod	7
2. Dobrovoľníctvo	9
2.1 Vymedzenie pojmu dobrovoľníctva	9
2.2 Oblasť dobrovoľníctva	11
2.3 Tri perspektívy dobrovoľníctva	13
2.4 Právna úprava dobrovoľníctva v Českej republike	14
2.4.1 Zákon o dobrovoľníckej službe – č. 198/2002 Sb.	14
2.5 Typológia dobrovoľníctva	15
2.5.1 Formálne a neformálne dobrovoľníctvo	15
2.5.2 Programové a členské dobrovoľníctvo	16
2.6 Motivácia k dobrovoľníctvu	17
2.7 Teória identity dobrovoľníka	20
3. Vývoj spoločnosti a dobrovoľníctva	23
3.1 Začiatky dobrovoľníctva v ČR	23
3.2 Dobrovoľníctvo v ČSR počas socializmu (1948 – 1989)	23
3.3 Vývoj dobrovoľníctva v ČR s nástupom demokracie (po roku 1989)	25
4. Kolektívne a reflexívne dobrovoľníctvo	28
4.1 Tradičné (kolektívne) dobrovoľníctvo	28
4.2 Moderné (individualizované, reflexívne) dobrovoľníctvo	29
4.3 Šesť dimenzií kolektívneho a reflexívneho dobrovoľníctva	32
4.4 Kolektívne a reflexívne dobrovoľníctvo v Českej republike	35
5. Empirická časť	37
5.1 Európska dobrovoľnícka služba	37
5.2 Ciele výskumu	39
5.3 Metóda výskumu	40

5.4	Kvalitatívny výskum	41
5.5	Metóda zberu dát.....	42
5.6	Metóda analýzy dát	43
6.	Rozhovory	45
6.1	Profily respondentov	45
6.2	Biografický referenčný rámec.....	50
6.3	Štruktúra motivácie	54
6.4	Zameranie a intenzita záväzku	59
6.5	Organizačné prostredie.....	61
6.6	Výber oblasti aktivity	63
6.7	Vzťah k platenému zamestnancovi	67
6.8	Zistenia	68
7.	Záver.....	71
8.	Literatúra	74

Abstrakt

Práca pojednáva o téme individualizovaného reflexívneho dobrovoľníctva v rámci programu Európska dobrovoľnícka služba, z perspektívy dobrovoľníkov samotných. Teoretická časť prináša prehľad teoretických prístupov k dobrovoľníctvu a zasadenie tejto témy do historického vývoja v českom prostredí. V empirickej časti práca analyzuje výpovede desiatich respondentov s využitím šiestich dimenzií reflexívneho dobrovoľníctva. Cieľom práce bolo cez výpovede aktérov sprostredkovať komplexný pohľad na tento jav. Záver práce je zhrnutím výsledkov výskumu, ktorý ukázal ako mládež vníma dobrovoľníctvo, prečo si vyberá tento typ zapojenia a ako to súvisí s ich vlastnou biografiou a plánmi do budúcnosti. Výskum poskytuje komplexný pohľad na tému reflexívneho dobrovoľníctva, zároveň však podáva obraz o súčasnom svete mladých ľudí.

Kľúčové slová: dobrovoľníctvo, kolektívne, reflexívne, individualizované, Európska dobrovoľnícka služba

Abstract

The thesis covers the topic of individualized reflexive volunteering in the framework of the European Voluntary Service program, from the perspective of volunteers. The theoretical part presents an overview of the theoretical approaches to volunteering in the context of historical development in Czech Republic. The empirical part analyzes the answers of ten respondents by using six dimensions of reflexive volunteering. The aim of the work was to provide a complex view on this phenomenon through the statements of its actors. The conclusion of the work is a summary of results of the research. It has shown how youth perceives volunteering, why they prefer this particular type of engagement, and how it relates to their own biography and plans for the future. Research provides a comprehensive view on reflexive volunteering, while at the same time, it gives a picture of the current world of young people.

Key words: volunteering, collective, reflexive, individualized, European Voluntary Service

1. Úvod

Ústrednou témou práce je individualizované reflexívne dobrovoľníctvo, ktoré je v oblasti dobrovoľníctva pomerne novým javom. Zámerom práce je preskúmanie tohto fenoménu, a to prostredníctvom výpovedí samotných aktérov – mladých ľudí, ktorí prerozprávali svoj dobrovoľnícky príbeh. Zvoleným empirickým prípadom pre jeho skúmanie bola Európska dobrovoľnícka služba¹, ktorej som sa sama pred niekoľkými rokmi zúčastnila. Práve osobná skúsenosť s medzinárodným dobrovoľníctvom ma priviedla k zisteniu, že EDS nie je typickým, tradičným spôsobom dobrovoľníctva. Rozhodla som sa preto bližšie pozrieť na vývoj dobrovoľníctva a na okolnosti, ktoré podnietili vznik nových spôsobov dobrovoľníctva a dobrovoľníckych programov, ako je práve Európska dobrovoľnícka služba.

Dobrovoľníctvo v Českej republike prešlo vývojom, ktorý prebiehal v porovnaní s krajinami západnej Európy a USA inak. 20. storočie, inde považované za obdobie pokroku a modernizácie, bolo v tuzemskom prostredí poznačené totalitným režimom, ktorý ovplyvnil moderný rozvoj spoločnosti aj dobrovoľníctva². Z toho dôvodu je nutné jednotlivé teórie rozlišovať a zasadiť ich do kontextu. Práca sa snaží vykresliť vývoj dobrovoľníctva ako vo svete, tak aj v Českej republike. Koncom minulého storočia sa aj v bývalom Československu začala otvárať brána príležitostí, plynúca zo spoločensko-politických zmien po páde socialistického režimu. Vďaka nim už rozhodnutia a možnosti ľudí nie sú ohraničené priestorom, v ktorom sa narodili. Dnes životná dráha človeka nie je nevyhnutne definovaná tradíciami, ale každý si ju vytvára sám, čo so sebou prináša neistotu a zvýšený tlak na budovanie svojho osobnostného potenciálu.

Hľadať uplatnenie a sebanaplnenie je dnes trendom, ktorý sa premietol aj vo vývoji dobrovoľníctva. Od tradičných, kolektívnych foriem, sa pozornosť presunula k typu angažovanosti, ktorý si dobrovoľník vyberá podľa vlastných preferencií a záujmov. Nejde však výlučne o sebecké hľadanie príležitostí pre uplatnenie sa, pretože altruizmus³ je stále

---

¹ Ďalej EDS. V niektorých úryvkoch výpovedí v empirickej časti práce sa vyskytuje skratka EVS, z anglického European Voluntary Service. Jej význam je totožný so skratkou EDS.

² Napriek tomu dobrovoľníctvo pretrvalo, no najmä prostredníctvom organizovaných dobrovoľníckych akcií, centrálne riadených štátnymi inštitúciami (viac v kapitole 3.2.).

³ Altruistický znamená „*motivovaný primárne záujmom o potreby a prospech druhej osoby...často vyvolaný súcitom a prijatými morálnymi normami či princípmi*“ (Mlčák, Záškodná, 2006).

jednou z hlavných príčin dobrovoľníctva, aj napriek meniacim sa spoločenským podmienkam (Frič, Pospíšilová, 2010).

V teoretickej časti práce som sa zamerala na okruhy teórie viažuce sa k dobrovoľníctvu, konkrétne ku kolektívnemu a reflexívnemu typu. Teória kolektívneho a reflexívneho dobrovoľníctva, ktorá pochádza od autorskej dvojice Hustinx a Lammertyn (2003), poskytuje teoretický rámec pre túto prácu. Ďalej práca čerpá z publikácie autorov Friča a Pospíšilovej (2010), skúmajúcich dobrovoľníctvo v českom prostredí na začiatku 21. storočia. Na základe spomenutých textov mohlo byť dobrovoľníctvo detailne popísané a vysvetlené, rovnako ako kontext vývoja českej spoločnosti, ktorý mal významný vplyv na rozvoj dobrovoľníctva v tomto prostredí. V teoretickej časti som sa ďalej zamerala na oblasť motivácií, identity a stručnej histórie dobrovoľníctva. Na základe výskumu sa očakáva, že výpovede priamych aktérov spolu s teoretickým ukotvením, pomôžu vierohodne sprostredkovať čitateľovi komplexný obraz o individualizovanom reflexívnom dobrovoľníctve.

Druhá, empirická časť práce, sa venuje samotnému výskumu, ktorý sa snaží zachytiť vnímanie reflexívneho dobrovoľníka a cez jeho optiku nazrieť na jav individualizovaného dobrovoľníctva. Cieľom je vytvoriť komplexný obraz o tomto fenoméne, s využitím prípadu Európskej dobrovoľníckej služby. Pre účel výskumu som použila kvalitatívnu metódu naratívneho rozhovoru, ktorú považujem za obzvlášť vhodnú pri snahe vyskladať z výpovedí svet reflexívneho dobrovoľníka. V záverečnej časti sa venujem výsledkom výskumu, limitujúcim faktorom a ďalším možnostiam prípadných nadväzujúcich výskumov tejto témy.

2. Dobrovoľníctvo

2.1 Vymedzenie pojmu dobrovoľníctva

Na dobrovoľníctvo sa dá nahliadať z viacerých perspektív, v závislosti od toho, čo je predmetom nášho skúmania. Ako poznamenávajú autori Voicu a Voicu (2009), tento pojem zahŕňa celú škálu významov, ovplyvnených mnohými faktormi, čo môže byť dôvodom, prečo autori používajú rôzne charakteristiky dobrovoľníckej aktivity.

Pre potreby tejto diplomovej práce som sa rozhodla použiť definíciu podľa Juknevičiusa, ktorý ho definuje ako neplatenú činnosť pre dobro druhých (mimo rodiny), alebo prostredia. Dobrovoľník ponúka svoj čas, intelekt, fyzickú energiu alebo iné zdroje, pričom na oplátku získava morálne uspokojenie, uznanie od druhých alebo nádej na večný život. Dobrovoľníci nie sú nútení stať sa členmi dobrovoľníckych organizácií a môžu ukončiť svoju aktivitu kedykoľvek budú chcieť (Juknevičius 2003, in: Silló 2016). Ďalší autori nadväzujú na tieto definície a dodávajú, že dobrovoľníctvo nie je len obetovaním času v prospech niekoho druhého, alebo pre nejaký účel. Je to kultúrny a ekonomický fenomén, ktorý je súčasťou organizačného mechanizmu spoločnosti. Ten sa prejavuje v zdieľaní spoločenskej zodpovednosti formou angažovanosti a účasti, ktorá sa od občanov očakáva (Anheier, Salamon, 1997).

Autori sa v charakteristikách zhodujú najmä pri všeobecnom pomenovaní štyroch základných vlastností dobrovoľníctva. Podľa Dekkera a Halmana (2003, in: Frič, Pospíšilová, 2010) môžeme v kľúčových definíciách nájsť minimálne tri spoločné vlastnosti a to, že dobrovoľníctvo je **neplatené, nepovinné a v prospech druhých ľudí**. Existuje ešte štvrtá spoločná črta, ktorá sa spomína menej často a tou je **organizačný kontext**. Cnaan (1996) nadväzuje na spomínané charakteristiky a k tvrdeniu o tom, že dobrovoľníctvo vychádza zo slobodnej vôle dodáva, že určitá miera donútenia v niektorých prípadoch môže vzniknúť. Zvyčajne sa prejavuje formou morálneho donútenia – napríklad zo strany zamestnávateľa, z vlastného pocitu náboženskej a morálnej povinnosti, alebo u študentov kvôli získaniu kreditov. V časoch socializmu sa dokonca vyskytol fenomén tzv. *povinného dobrovoľníctva*, ktorý nepramenil z altruizmu, či slobodnej vôle, ale bol vynucovaný štátnou mocou.

Dobrovoľníctvo by vo svojej podstate malo prebiehať bez nároku na odmenu. Fényes a Kiss (2011, in: Silló, 2011) poukazujú na skutočnosť, že istá možnosť finančnej podpory v rámci dobrovoľníckych organizácií existuje, prípadne možnosť preplácania výdavkov spojených s danou prácou dobrovoľníka (strava, doprava, symbolické ocenenia, produkty organizácie zdarma). Charakteristické pre dobrovoľnícku prácu je, že by mala pomáhať druhým a byť do určitej miery štruktúrovaná. Za dobrovoľníctvo sa však nemôže považovať napríklad pomoc v rámci rodiny a okruhu blízkych, pretože takáto pomoc je všeobecne vnímaná ako morálna povinnosť každého človeka. Ďalej dodávajú, že dobrovoľnícka práca napomáha **vytváraniu intelektuálneho alebo materiálneho kapitálu**. V tomto prípade autori z dobrovoľníctva vynímajú voľnočasové aktivity, amatérske angažovanie sa, športové aktivity a hry. Vo všeobecnosti v dobrovoľníctve ide o pomoc, ktorej potreba sa zvyšuje s úpadkom tradičnej solidarity medzi občanmi, založenej na príslušnosti ku komunite, reciprocite a komunitnej podpore. Je zjavné, že z danej činnosti nemusí profitovať len prijímateľ ale aj dobrovoľník, ktorý túto činnosť vykonáva.

„V súčasnom svete, vďaka vysokému stupňu techniky globálne prepojenom a zároveň plnom obrovských kontrastov, predstavuje dobrovoľníctvo fenomén, prekračujúci hranice štátov, náboženských i sociálnych skupín a ukazujúci na možnosť spolužitia, ktoré je založené na vzájomnej pomoci a solidarite“ (Tošner, Sozanská, 2002:23).

V oblasti dobrovoľníctva sa často zamieňajú dva pojmy – dobrovoľná a dobrovoľnícka práca. **Dobrovoľná práca** predstavuje samotné vykonávanie dobrovoľnej pomoci. Vyjadruje teda len jeden aspekt práce dobrovoľníka a to dobrovoľnosť, pričom ostatné atribúty v tomto pojme nie sú zahrnuté. **Dobrovoľníckou prácou** sa nazývajú aktivity dobrovoľníka, ktoré sú nielen dobrovoľné, ale tiež neplatené a vykonávané v prospech druhých ľudí (mimo rodiny), teda ide o širší, komplexnejší pojem (Frič, Pospíšilová, 2010).

Dobrovoľníkom je teda osoba poskytujúca svoje zdroje – zručnosti, energiu a čas pre druhých ľudí, či spoločnosť (Sozanská, Tošner, 2006). Dobrovoľník *„si dostatočne verí v tom, že môže sám zmeniť veci, s ktorými nie je spokojný. Je to človek, ktorý sa odhodlá urobiť ten jednoduchý, ale dôležitý krok k tomu, aby sa sám zapojil do činnosti, ktorá je možno nedostatočne zaistená štátnymi inštitúciami. Niektorí, kto neváha obetovať čas svojho voľného času pre vyplnenie prázdneho času druhých (napr. detí alebo chorých)*

alebo zaistenie aktivity, ktorú by inak nemal kto organizovať (napr. vysadiť pár stromov)“ (Tošner; in: Šormová, Klégrová, 2006).

Podľa Cohen a Arato dobrovoľníctvo výrazne prispieva k spoločenskej zmene ako doma, tak aj v zahraničí, nielen cieľovej skupine ale aj osobe, ktorá dobrovoľnícku činnosť vykonáva. Tiež pomáha pri riešení sociálnych problémov, preto dobrovoľníci môžu byť vnímaní ako *„agenti sociálnej zmeny bojujúci proti nespravodlivosti, za humanitné ideály a práva znevýhodnených. Dobrovoľnícke aktivity sú tu brané ako nedeliteľná súčasť participácie na verejnom a občianskom živote“* (Cohen, Arato, 1999 in: Frič, Pospíšilová, 2010:14).

2.2 Oblasti dobrovoľníctva

Existuje škála oblastí, v ktorých sa môže využívať pomoc dobrovoľníkov. Prehľadný zoznam poskytuje napríklad medzinárodná klasifikácia neziskových organizácií ICNPO. Tabuľka nižšie ukazuje široký záber oblastí pôsobenia neziskových organizácií, čím zároveň zahŕňa aj oblasti pôsobenia dobrovoľníkov.

Tabuľka č. 1

Názov oblasti:		Názov podoblasti:
1.	Kultúra, šport a voľný čas	<ul style="list-style-type: none"> – kultúra a umenie – šport – rekreačné činnosti
2.	Vzdelávanie a výskum	<ul style="list-style-type: none"> – základné vzdelávanie – vyššie vzdelávanie – ostatné vzdelávanie – výskum
3.	Zdravie	<ul style="list-style-type: none"> – nemocnice a rehabilitácie – zariadenia s ošetrovateľskou službou – duševné zdravie a krízová intervencia – ostatné zdravotné služby
4.	Sociálne služby	<ul style="list-style-type: none"> – sociálne služby – pomoc pri katastrofách a neočakávaných situáciách – finančná a materiálna pomoc
5.	Životné prostredie	<ul style="list-style-type: none"> – životné prostredie – ochrana zvierat
6.	Rozvoj a bývanie	<ul style="list-style-type: none"> – hospodársky, sociálny a komunitný rozvoj – bývanie – zamestnanosť a príprava na zamestnanosť
7.	Právo, presadzovanie záujmov a politika	<ul style="list-style-type: none"> – presadzovanie a obhajovanie záujmov – právo a právne služby – politické organizácie
8.	Filantropia a dobrovoľníctvo	<ul style="list-style-type: none"> – grantové organizácie – ostatná filantropia a dobrovoľníctvo
9.	Medzinárodné aktivity	<ul style="list-style-type: none"> – medzinárodné aktivity
10.	Náboženstvo	<ul style="list-style-type: none"> – cirkvi a náboženské spoločnosti
11.	Obchodné a profesijné združenia a zväzy	<ul style="list-style-type: none"> – obchodné združenia – profesijné združenia – odbory
12.	Činnosti inde neuvedené	<ul style="list-style-type: none"> – činnosti inde neuvedené

Zdroj: Pospíšilová, 2010

2.3 Tri perspektívy dobrovoľníctva

V odbornej literatúre existujú tri prúdy, ktoré prinášajú vlastný pohľad na dobrovoľnícku prácu a motiváciu jednotlivcov. K lepšiemu porozumeniu obsiahlej témy dobrovoľníctva teda môžeme využiť nasledujúce kategórie. Každá z teoretických perspektív postihuje len určitú časť dobrovoľníctva (Rochester et al., 2010, in: Frič, Pospíšilová, 2010).

Prvou je **nezisková perspektíva**. Ako z názvu vyplýva, jedná sa o neplatenú prácu najmä pre neziskové organizácie a inštitúcie verejnej správy. U dobrovoľníka prevláda altruistická motivácia, teda nezištná chuť pomáhať tým, ktorí to potrebujú. Spomínané inštitúcie vnímajú dobrovoľníkov ako nástroj, ktorý umožňuje pokryť dopyt po službách či produktoch, v oblastiach, kde zlyháva štát a komerčné firmy. Tento pohľad využívajú pri skúmaní najmä vedci z oblasti verejnej politiky a ekonómie.

Druhou perspektívou je tzv. **paradigma občianskej spoločnosti**, kde dobrovoľníctvo predstavuje jednu z foriem participácie a občianskeho aktivizmu. Dobrovoľník sa stáva nositeľom sociálnej zmeny, ktorý je ochotný postaviť sa za práva znevýhodnených a „bojovať“ proti nespravodlivosti. Motivácia dobrovoľníkov sa viaže k potrebe riešiť problémy v spoločnosti formou svojpomoci a vzájomnej pomoci. Dobrovoľníctvo je z tohto pohľadu neoddeliteľnou súčasťou participácie na verejnom a občianskom živote. Skúmaním vyššie spomínanej formy dobrovoľníctva sa zaoberajú prevažne sociológovia, psychológovia a politológovia. Tretí pohľad nahliada na dobrovoľníctvo z **perspektívy voľného času**, ako na spôsob jeho zmysluplného trávenia. Je predmetom skúmania sociológov. Pre dobrovoľníka môže táto aktivita predstavovať priestor pre sebavyjadrenie, uplatnenie tvorivosti, alebo získanie kvalifikácie (Frič, Pospíšilová, 2010).

Stebbins (1996; in: Frič, Pospíšilová, 2010) definoval tri kategórie takéhoto trávenia voľného času, líšiace sa komplexnosťou a časovou náročnosťou:

- seriózne voľnočasové aktivity (dobrovoľnícka kariéra)
- príležitostné aktivity (rozdávanie letákov, odhrnutie snehu)
- projektové aktivity (rozhodca na amatérskom turnaji, sprievodca v múzeu)

2.4 Právna úprava dobrovoľníctva v Českej republike

Napriek dlhoročnej tradícii dobrovoľníctva v českom prostredí sa doposiaľ neuskutočnilo jeho úplné zákonné ukotvenie. V roku 2002 bol vydaný Zákon o dobrovoľníckej službe č. 198/2002 Zb., no už z jeho názvu vyplýva, že svojím obsahom nezastrešuje celú oblasť dobrovoľníctva, ale len jednu jeho časť a to dobrovoľnícku službu. Vďaka tomuto zákonu sa v českom prostredí podarilo dobrovoľnícku službu spropagovať, čo potvrdzuje množstvo organizácií a dobrovoľníkov, ktorí sa jej zúčastnili.

Pre verejnosť však môže spomínaný zákon pôsobiť nezrozumiteľne. Je obmedzený len na jednu formu dobrovoľníckeho zapojenia a to konkrétne programového dobrovoľníctva, odohrávajúceho sa v organizačnom kontexte a týka sa len akreditovaných programov. Iné formy verejne prospešného dobrovoľníctva zatiaľ zákonom upravené nie sú. Tošner a Sozanská poukazujú na potrebu zrozumiteľného vymedzenia definícií dobrovoľníctva, práv a povinností dobrovoľníka a charakteristiky jednotlivých foriem dobrovoľníctva. Tento zákon sa ročne týka približne 20 tisíc dobrovoľníkov, pôsobiacich v akreditovaných programoch, avšak ďalšie státisíce dobrovoľníkov, ktorí pomáhajú rovnako, no bez akreditácie, nie sú zákonom uznané (Tošner, 2015).

2.4.1 Zákon o dobrovoľníckej službe – č. 198/2002 Sb.

Keďže táto práca sa zaoberá práve formálnym typom dobrovoľníctva v rámci akreditovaného programu Európska dobrovoľnícka služba, rozhodla som sa pre jeho bližšiu špecifikáciu použiť práve zákon č. 198/2002 Zb. Spomínaný zákon definuje jednotlivých aktérov dobrovoľníckej služby, ich povinnosti, stanovuje podmienky pre jej priebeh a vysvetľuje, v prospech koho môže byť vykonávaná. *Dobrovoľníckou službou* podľa tohto zákona je taká činnosť, ktorú dobrovoľník vykonáva v prospech nezamestnaných, sociálne slabých osôb, zdravotne postihnutých, seniorov, menšín, imigrantov, v prospech osôb po výkone trestu odňatia slobody, drogovu závislých, alebo obetí domáceho násillia. K dobrovoľníctvu sa tiež radí pomoc pri starostlivosti o deti, mládež a rodiny vo voľnom čase. Môže ísť o pomoc pri rôznych katastrofách – prírodných, ekologických alebo humanitárnych; ďalej pri ochrane životného prostredia; starostlivosti o kultúrne dedičstvo, alebo pri akciách charitatívneho charakteru.

Dobrovoľnícka služba prebieha v rámci realizácie rozvojových programov a operácií, projektov medzinárodných organizácií a inštitúcií, vrátane medzinárodných neziskových organizácií. Dĺžku výkonu služby, podľa ktorej môžeme hovoriť

o krátkodobej či dlhodobej dobrovoľníckej službe stanovuje zákon na 3 mesiace. To znamená, že služba ktorá nepresiahne tento časový úsek je považovaná za krátkodobú a dlhšia než 3 mesiace je dlhodobá. V programe Európskej dobrovoľníckej služby je táto hranica stanovená na dobu 2 mesiacov. To znamená, že služba trvajúca menej ako 2 mesiace je krátkodobá, naopak presahujúca 2 mesiace je považovaná za dlhodobú.

Dobrovoľníkom sa môže stať osoba vo veku od 15 rokov, ak službu vykonáva v Českej republike. V prípade zahraničnej služby je minimálny vekový limit 18 rokov. Keďže hovoríme o formálnom dobrovoľníctve, kde je základným predpokladom dobrovoľná práca pre určitú organizáciu, zákon stanovuje povinnosť podpísať zmluvu s vysielajúcou organizáciou. V prípade zahraničnej služby, bez ohľadu na jej trvanie, je nevyhnutné, aby táto zmluva bola písomná.

Zákon o dobrovoľníckej službe definuje vysielajúcu organizáciu ako verejne prospešnú právnickú osobu so sídlom v Českej republike, ktorá má udelenú akreditáciu, získanú na základe žiadosti. Je to organizácia, ktorej úlohou je výber, evidencia a príprava dobrovoľníkov na výkon služby a podpisovanie zmlúv. Na druhej strane prijímajúca organizácia môže byť buď fyzická osoba alebo verejne prospešná právnická osoba, pre ktorej potrebu je služba vykonávaná. Musí byť spôsobilá uzavrieť zmluvu s vysielajúcou organizáciou a dodržať záväzky vyplývajúce zo zmluvy.

2.5 Typológia dobrovoľníctva

2.5.1 Formálne a neformálne dobrovoľníctvo

Ak nazeráme na dobrovoľníctvo z hľadiska spôsobu organizácie, môžeme ho rozdeliť na dva základné typy - formálne (organizované) a neformálne.

Formálne dobrovoľníctvo je taký druh dobrovoľnej činnosti, ktorá prebieha pre alebo prostredníctvom neziskovej organizácie. „Dobrovoľníctvo je často profesionálne organizované, bez toho aby stratilo svoju spontaneitu. Je pravidelným a spoľahlivým zdrojom pomoci organizácii, ktorá s dobrovoľníkmi spolupracuje, a zároveň zdrojom nových skúseností, zážitkov i príležitostí pre osobný rast dobrovoľníkov (Tošner, Sozanská, 2002:37).

Na druhej strane **neformálne dobrovoľníctvo** zvyčajne neprebieha v rámci organizácie. V Českej republike sa prejavuje najmä formou *susedskej výpomoci* (domáce práce; starostlivosť o záhradu; stráženie detí; nákupy). Existujú aj ďalšie spôsoby

neformálneho zapojenia, ako napr. *servisná činnosť* (pomoc človeku v núdzi; pomoc chorým; hladujúcim) a *advokačná činnosť* (pomoc ľuďom v ohrození; pomoc utláčaným). Zaujímavým faktom je, že neformálne dobrovoľnícke aktivity pretrvali v postsocialistických krajinách aj po zmene režimu. V medziľudských vzťahoch totiž prevláda stále vysoká miera neformálneho sociálneho kapitálu na úkor formálneho. (Frič, Pospíšilová, 2010).

2.5.2 Programové a členské dobrovoľníctvo

Druhú typológiu dobrovoľníctva definujú autori Karr a Meijs (2006), ktorí na príklade dvoch skautských organizácií v Amerike a Európe vysvetľujú rozdiely medzi tzv. programovým a členským dobrovoľníctvom. Tieto dva typy sa od seba odlišujú spôsobom vedenia dobrovoľníkov. **Programové dobrovoľníctvo**, typické pre servisné organizácie, sleduje určitý vytýčený cieľ tým, že prijíma nových členov v záujme plnenia špecifických úloh. Kladie dôraz na flexibilitu a pri plnení úloh sa stáva každý dobrovoľník potrebným. Spolupráca dobrovoľníka a organizácie môže byť limitovaná na časovo obmedzenú aktivitu. Organizácia je kvôli dôrazu na vykonávanie úloh schopná pôsobiť dlhodobo, no medzi členmi nevzniká pocit lojality a neidentifikujú sa s ňou. Tento spôsob vedenia má formálnejší charakter (Karr, Meijs, 2006). Prijímanie nových členov a funkcionárov prebieha formálne, zvyčajne mimo okruhu súčasných pracovníkov, či známych. Nie je ničím neobvyklým, že noví členovia absolvujú školenia a svoju činnosť zaznamenávajú vo výkazoch (Frič, Pospíšilová, 2010).

Členské dobrovoľníctvo sa spolieha na svojich súčasných členov, či už pri naplňovaní aktuálnych potrieb alebo prekonávaní nových výziev v organizácii. Na rozdiel od programového, členské dobrovoľníctvo kladie dôraz na potreby a možnosti samotných členov, pričom programové na dosiahnutie špecifických operačných úloh. Organizácia sa utvára podľa záujmov a možností dobrovoľníkov. Pre člena však potom môže byť ťažké prispôbiť sa inej organizácii. Členské riadenie kultivuje pocit lojality, ale nezaručuje stabilný základ pre dlhodobé pretrvanie (Karr, Meijs, 2006). Tento typ je neformálnejší a menej orientovaný na výsledky práce. Nových členov hľadá prevažne medzi známymi a funkcie udeľuje dlhodobým členom. (Frič, Pospíšilová, 2010).

2.6 Motivácia k dobrovoľníctvu

Čo vedie bežného človeka k rozhodnutiu venovať svoj voľný čas práci zadarmo, v prospech niekoho iného? Pravdepodobne ide o výsledok vplyvu viacerých faktorov, ktoré v ňom vyvolajú potrebu či túžbu stať sa dobrovoľníkom. Spomínané dôvody môžeme zhrnúť pod pomenovanie motivácie. Viacerí autori si kladli otázku, či dobrovoľníka k tejto činnosti privedie len vlastný altruizmus, alebo je možné hovoriť aj o vplyve externých faktorov.

Hodnoty, ktoré sú dobrovoľníckym aktivitám pripisované a ktoré v nich ľudia nachádzajú, dokážu výrazne ovplyvniť ochotu k zapojeniu. Škála motivácií je široká a môže sa meniť od prípadu k prípadu. V odbornej literatúre však autori poukazujú na dva základné typy motivácií – vnútorné a vonkajšie motivácie. **Vnútorná motivácia** u dobrovoľníka vychádza z predpokladu, že už samotná práca je cieľom a že v nej sám nachádza pôžitok. **Vonkajšia motivácia** naopak vzniká vplyvom vonkajšieho prostredia ktoré dobrovoľníka obklopuje.

Ako uvádzajú Frič a Pospíšilová (2010), v odbornej literatúre zaoberajúcej sa výskumom tohto javu dominujú dva základné prístupy – psychologický a sociologický. **Psychologický prístup** uvádza koncept „prosociálnej osobnosti“. Takáto osobnosť sa od ostatných líši špecifickými hodnotami, altruistickými vlastnosťami a potrebami, ktoré ju k dobrovoľníctvu predurčujú. Na dobrovoľníka sa nazerá ako na človeka s vrodenuou empatiou voči druhým, vďaka ktorej sa predpokladá, že by jeho motivácie mali byť nezištné. Kľúčovou motiváciou je túžba pomáhať druhým aj na úkor vlastného prospechu. U takéhoto dobrovoľníka prevláda pocit solidarity, lásky k blížnemu, súcitu s ľuďmi v núdzi, milosrdenstvo a konanie v záujme verejného blaha. Druhý prístup – **sociologický** sa opiera o predpoklad, že dobrovoľník je motivovaný kontextuálnymi faktormi, ako sú spoločenské odmeny za úsilie dosiahnuť ideály dobrého človeka a občianskych cností, ale aj hrozba sankcie zo strany komunity a príbuzných v prípade, že by sa dobrovoľníctvu snažil vyhnúť.

Zo *sociologického* pohľadu existuje niekoľko perspektív zaoberajúcich sa motiváciami. Prvá, **normativistická perspektíva** predpokladá, že dobrovoľnícke správanie vyplýva zo socializácie jednotlivca a je motivované kultúrou dobročinnosti. Potenciál motivačných individuálnych hodnôt je podporený konkrétnou normou, ktorej dodržiavanie je kontrolované a odmeňované a porušovanie trestané. V českom prostredí sa až 41%

dobrovoľníkov prikláňa k tejto motivácii, ktorá môže vyplývať zo vzorcov správania vstúpených v rodine, či inom spoločenstve, alebo z tlaku očakávaní okolia (Frič, Pospíšilová, 2010). Tošner a Sozanská (2002) upozorňujú, že silným motivačným faktorom môžu byť aj náboženské presvedčenia jednotlivca, kresťanská morálka a predstava o správnom spôsobe konania. Motiváciou pre takéhoto dobrovoľníka je teda najmä jeho presvedčenie o tom, že je to správne a že sa to patrí. Podľa druhej, **signálnej teórie**, sa dobrovoľník prostredníctvom dobrovoľníckej činnosti snaží získať vo svojom okolí dobrú reputáciu. Najdôležitejšiu rolu „motivátora“ hrá komunita, ktorá vytvára príležitosti pre dobrovoľníctvo, prostredie dôvery a svojpomoci a produkuje kolektívnu identitu. Dobrovoľníctvo je otázkou spoločenskej prestíže a sebarealizácie. V psychologickom výskume motívov dobrovoľníctva je však najviac používaná **funkcionálna teória**. Podľa nej jeden typ konania môže plniť niekoľko funkcií naraz a vychádza z predpokladu, že všetci ľudia majú rovnaké psychologické potreby (Frič, Pospíšilová, 2010).

Významným konceptom pri skúmaní motivácií k dobrovoľníckej činnosti je tzv. *Inventár funkcie dobrovoľníka* (Clary et al., 1998), ktorý definuje šesť kategórií jednotlivých motívov, vedúcich k zapojeniu sa do dobrovoľníckych aktivít:

- **motív hodnôt** – dobrovoľníctvo je spôsobom vyjadrenia vlastných altruistických a humanitárnych hodnôt, motiváciou je najmä presvedčenie o význame pomoci druhým,
- **motív porozumenia** – dobrovoľníctvo ako spôsob získavania vedomostí, zručností a schopností, prípadne snaha o bližšie pochopenie samého seba, organizácie či ľudí, ktorým pomáha,
- **sociálny motív** – spôsob upevňovania sociálnych väzieb, významnú rolu tu hrá medziľudská interakcia a túžba stretnúť prostredníctvom dobrovoľníctva nových ľudí, prípadne nadviazať priateľstvo,
- **kariérny motív** – spôsob vylepšenia kariérnych vyhliadok, túžba po nadobudnutí nových znalostí, skúsenosti či získanie kontaktov pre budúce zamestnanie,
- **motív ochrany** – spôsob ochrany ega pred nástrahami života, dobrovoľníctvo môže slúžiť ako spôsob úniku pred negatívnymi emóciami voči sebe alebo niekomu inému,

- **motív sebarozvoja** – dobrovoľníctvo môže byť tiež spôsobom osobného rastu, rozvoja a napomôcť nadobudnutiu vyššieho sebavedomia či sebahodnotenia.

Frič a Pospíšilová (2010) predstavujú vlastný model motivačnej štruktúry, zložený z troch kategórií motivácií – *altruistickej*, kde je prvoradým motívom prospech druhým; *egoistickej*, kde dobrovoľníka motivuje vlastný prospech (no len za predpokladu, že z danej činnosti budú profitovať aj iní) a *normatívnej*, ktorá je založená na morálke a záväzkoch voči komunite.

Otázkou, čo motivuje jednotlivca k dobrovoľníckej činnosti, sa zaoberali aj ďalší autori. Rehberg (2005) zhrnul motivácie do troch skupín, ktoré sa vzájomne nevylučujú a u jednej osoby ich môže dominovať niekoľko naraz:

- **vykonanie niečoho dobrého pre druhých** - motiváciou pre dobrovoľníka je najmä pomoc druhým a vykonanie niečoho dobrého pre svoje okolie a spoločnosť. Tiež môže dobrovoľníkov motivovať ich moc vecí zmeniť, niečo dosiahnuť, podpora etických hodnôt a pocit užitočnosti pre iných. Pomoc druhým však môže sprevádzať aj vidina dosiahnutia niečoho pre seba – dobrý pocit, vnútorné uspokojenie, pocit užitočnosti, alebo naplnenie,
- **hľadanie niečoho nového** - okrem pomoci druhým, dobrovoľníkov poháňa túžba nájsť v živote niečo nové, spoznávať nové kultúry a ich každodenný život, prípadne zmeniť miesto pobytu, stretávať nových ľudí, vytvárať priateľstvá a zdokonaľovať sa v cudzích jazykoch. Nadobudnutie týchto skúseností a kontaktov prináša inšpiráciu pre napredovanie vo vlastnom živote, zmenu pohľadu na veci. Spoznávanie nových kultúr zároveň môže pomôcť lepšie spoznať vlastnú kultúru,
- **hľadanie samého seba** - hlavným zdrojom motivácie je získanie potrebných skúseností, zlepšenie sa v nejakej oblasti. Dôležitým prvkom je ujasnenie profesionálnej orientácie a rozvoj samého seba v zmysle posúvania vlastných hraníc. Dobrovoľníci očakávajú, že takáto skúsenosť im pomôže dospieť, či nadobudnúť sebavedomie. Mnohí očakávajú, že prostredníctvom dobrovoľníctva sa naučia posúvať vlastné hranice a uvedomia si čo chcú,

prípadne nechcú v živote robiť, v čom sú dobrí a ktoré zručnosti budú ďalej rozvíjať.

2.7 Teória identity dobrovoľníka

Každý človek vníma samého seba cez optiku identity, s ktorou sa stotožňuje a ktorej sa snaží priblížiť. Pri skúmaní motivácií dobrovoľníkov teória identity napomáha lepšiemu porozumeniu dôvodov, pre ktoré sa rozhodli zapojiť do dobrovoľníckych aktivít. Grönlund (2011) definuje päť identít dobrovoľníka:⁴

- **„Ovplyvňovateľ“ (Influencer)** - ide o identitu dobrovoľníka, ktorého cieľom je bojovať proti nespravodlivosti a túži zmeniť svet k lepšiemu. U týchto ľudí nie je výnimočná kritika globalizácie, ústrednej roly peňazí, konzumného spôsobu života a pohodlného života strednej triedy. „Ovplyvňovateľ“ sa najčastejšie ako dobrovoľník angažuje v oblasti ľudských práv, spravodlivosti, ochrany prírody, prípadne vypomáha znevýhodneným skupinám obyvateľstva,
- **Pomocník (Helper)** - „pomocník“ sa stotožňuje s hodnotami a spôsobom života, ktoré nejakým spôsobom pomáhajú druhým. Dobrovoľníctvo, ktoré sa s ideou pomáhania ako hlavným cieľom nestotožňuje, považuje často za neúprimné. Ide skôr o konzervatívny typ identity. Často motivácia k pomáhaniu plyní z predošlej skúsenosti s opaterou blízkych či z vlastnej situácie, kedy mu bola pomoc poskytnutá a má potrebu „splatiť dlh“,
- **Komunitná identita (Community)** – táto identita pramení, ako to názov naznačuje, z príslušnosti ku komunite, ktorou môže byť napríklad rodina, či spolužiaci. Hodnoty rodiny a komunity sú kľúčové, pričom súčasťou dobrovoľníctva je ich napĺňanie a presadzovanie. Aktivity sa týkajú najmä pomoci ostatným v rámci skupiny. Komunitní dobrovoľníci majú tendenciu prikláňať sa ku konformite a poslušnosti,

---

⁴ Identity definuje na základe výsledkov výskumu s 24 dobrovoľníkmi vo veku 21–36 rokov, vykonávajúcich dobrovoľnícku činnosť v rôznych oblastiach. Výskum prebiehal v mestách Helsinky, Espoo a Vantaa vo Fínsku, v roku 2004.

- ***Náboženská identita (Religious / Faith-based)*** - tento typ dobrovoľníka sa orientuje najmä na náboženské hodnoty, ktoré ho motivujú k aktivite vo svojej komunite. Svoju angažovanosť v dobrovoľníctve odôvodňuje vedením od Boha, ktorému slúži a verí,
- ***Identita úspechu (Success)*** - dobrovoľníci, ktorí sa stotožňujú s identitou úspechu sú motivovaní hlavne kariérnym, či osobnostným posunom vpred. Hlavnými hodnotami sú uznanie, ambicióznosť a efektivita. Vzdovstvo a aktivitu vnímajú v pozitívnom svetle, naopak neefektívnosť odsudzujú. Dobrovoľníctvo vnímajú ako výhodu pre budúcnosť, ako niečo, čo spája ich kariérny a osobný život a pomôže naplneniu ich cieľov.

Tabuľka č. 2

Typ identity:	Hlavný motív (vlastnými slovami respondentov)	Kľúčové hodnoty (vlastnými slovami respondentov)	Kľúčové hodnoty analyzované podľa teórie hodnôt Schwartz (1992,2007)
Ovplyvňovateľ	<ul style="list-style-type: none"> - robiť svet lepším - robiť to čo je správne - ovplyvňovať - bojovať proti nespravodlivosti 	<ul style="list-style-type: none"> - kritickosť - solidarita - spravodlivosť 	<ul style="list-style-type: none"> - univerzalizmus - vlastné smerovanie (sebazdokonalenie, otvorenosť zmene)
Pomocník	<ul style="list-style-type: none"> - pomáhať druhým 	<ul style="list-style-type: none"> - pomoc druhým - starostlivosť - empatia 	<ul style="list-style-type: none"> - zhovievavosť
Identita komunity	<ul style="list-style-type: none"> - byť s rodinou - dávať niečo späť komunite - byť súčasťou komunity 	<ul style="list-style-type: none"> - súdržnosť - zodpovednosť - lojalita - rodinné hodnoty 	<ul style="list-style-type: none"> - tradícia - konformita - zhovievavosť
Náboženská identita	<ul style="list-style-type: none"> - šírenie evanjelia - robiť prácu Boha - učiť si ostatných - byť s inými kresťanmi - nasledovať volanie 	<ul style="list-style-type: none"> - kresťanské hodnoty - pomoc druhým 	<ul style="list-style-type: none"> - zhovievavosť - tradície - konformita
Identita úspechu	<ul style="list-style-type: none"> - mať pocit dosiahnutia niečoho - naplnenie povinnosti pomoci druhým - nové kontakty - zažiť úspech 	<ul style="list-style-type: none"> - zodpovednosť - nezávislosť - posun vpred 	<ul style="list-style-type: none"> - moc - úspech - istota

Zdroj: Grönlund H., 2011 (preklad autorka)

Teória identity dobrovoľníka je jedným z možných spôsobov interpretácie motivácií, ktoré sú dôležitým pilierom dobrovoľníckej aktivity. Každý dobrovoľník môže mať vlastnú identitu, či už vrodenu alebo získanu, s ktorou sa stotožní. V kontexte tradičného a moderného dobrovoľníctva sú u týchto dvoch typov predpoklady pre preferencie niektorých identít, avšak nie je jednoduché presne vytýčiť motivácie kolektívneho či reflexívneho dobrovoľníka. Ten môže niesť prvky jednej či viacerých identít, alebo nebude zodpovedať žiadnej.

3. Vývoj spoločnosti a dobrovoľníctva

Pre lepšie pochopenie javu individuálneho reflexívneho dobrovoľníctva, je potrebné pozrieť sa na historický vývoj spoločnosti, ktorý výrazne ovplyvnil dobrovoľnícke aktivity občanov aj význam slova dobrovoľník. V prostredí Českej republiky a iných postkomunistických krajín, sú dejinné udalosti 20. storočia významným prvkom pri vysvetlení zmien v charaktere dobrovoľníctva. Už v období pred druhou svetovou vojnou sa v Československu rozvíjalo dobrovoľníctvo porovnateľne so zvyškom Európy a USA. Frič a Pospíšilová (2010) ho zaraďujú do tradičného, kolektívneho vzorca dobrovoľníctva.

3.1 Začiatky dobrovoľníctva v ČR

Už v 19. storočí sa v českých krajinách začali zakladať rôzne vlastenecké spolky podporujúce kultúru, umenie, vedu či vzdelávanie. V tom istom čase boli okrem nich postupne zakladané ďalšie organizácie podobného charakteru v Českom kráľovstve - židovské, nemecké a iné. Dobročinné aktivity sa však významnejšie rozšírili po vzniku Československa – prevažne vo forme spolkov, ktorých charakter bol rozmanitý – od súkromných, národnostných, náboženských až po tzv. *polooficiálne*, ktoré disponovali širokým záberom kompetencií ⁵.

Spomínané organizácie pôsobili na niekoľkých úrovniach, od malých regionálnych, po národné ústredia. Počas druhej svetovej vojny sa činnosť dobročinných spolkov vo veľkej miere zastavila, alebo obmedzila. Následne po ukončení vojny a s nástupom socializmu sa význam slov dobrovoľníctvo a dobrovoľník na niekoľko desaťročí výrazne zmenil (Tošner, Sozanská, 2002).

3.2 Dobrovoľníctvo v ČSR počas socializmu (1948 – 1989)

Po nástupe komunistického režimu sa pomery zmenili a štát začal využívať dobrovoľníctvo v prospech budovateľských ambícií režimu. Ten sa na jednej strane obával spontánnych aktivít občanov, no na druhej strane dobrovoľníctvo potreboval k riešeniu situácií, vyplývajúcich z nedostatkového hospodárstva a najmä kvôli upevneniu vlastnej pozície v spoločnosti. Dobrovoľnícky aktivizmus bol eliminovaný z obavy o kritiku režimu (Frič, Pospíšilová, 2010). „*Tradícia skutočne dobrovoľnej práce bola za totalitného režimu prerušená a činnosť všetkých foriem nezávislých organizácií bola systematicky*

---

⁵ Napr. Československý červený kríž alebo Masarykova Liga proti TBC.

redukovaná alebo úplne podriadená politickému vedeniu štátu a komunistickej strany“ (Tošner, 2014).

Organizácie venujúce sa verejne prospešným službám a charite boli zoštátnené, náhle sa ocitli pod priamou štátnou kontrolou a postupom času z nich dobrovoľnícke aktivity úplne vymizli. Organizácie dobrovoľného združovania v nejakej oblasti boli zastrešené jednou veľkou organizáciou – zväzom, čo umožnilo centrálné riadenie. Štát dobrovoľníctvo v prospech režimu podporoval, najmä prostredníctvom organizácií združených v Národnom fronte. Masová účasť dobrovoľníkov bola dôležitá pri budovaní veľkých stavieb socializmu, kde tvorili jadro pracovnej sily, pri plnení päťročných plánov, alebo pri poruchách plánovanej ekonomiky. Takýmto akciám sa hovorilo „brigády“ a preto sa aj „dobrovoľníci“ neskôr nazývali „brigádnikmi“ (Frič, Pospíšilová, 2010).

Najmä mladí ľudia vykonávali rôzne druhy manuálnej práce zdarma pre štát a na oplátku získali istoty v podobe bezplatného vzdelávania, zaručeného zamestnania, dotovaných voľnočasových aktivít a podobne. Rovnako bola vyžadovaná účasť na verejných podujatiach. V režime, kde mládež bola reprezentantom budúcnosti, považovali za nutné poskytnúť jej vedenie a vhodné možnosti socializácie, prostredníctvom spomínaných mládežníckych organizácií, ktoré okrem iného, mali zabrániť záujmu o buržoázny konzumný spôsob života (Read, 2010).

Existovali rôzne dôvody, ktoré občanov priviedli k účasti na týchto aktivitách. Vo väčšine z nich zohrával úlohu vzťah štátu k dobrovoľníctvu, ktorý sa v priebehu rokov menil. Frič a Pospíšilová (2010) popisujú tri štádiá reálnej politiky socialistického štátu vo vzťahu k dobrovoľníctvu. Prvým stupňom bolo **agitačné štádium**, v ktorom sa štát prostredníctvom agitácie a propagandy snažil ľudí motivovať k dobrovoľníckej činnosti. Postupujúcimi rokmi však bolo čím ďalej, tým náročnejšie udržiavať ľudí v takejto nálade. Keď už agitácia ďalej nezaberala, komunistická strana zvolila cestu represíí. Toto štádium nazývame **represívne**. Už nešlo o pobádanie ani presviedčanie, ale občania boli k dobrovoľníctvu nútení. Kto chcel napríklad študovať, musel sa poddať pravidlám a zúčastňovať sa brigád. Ako začal v posledných rokoch komunistický režim slabnúť a strácať kontrolu nad aktivitami organizácií združených v Národnom fronte, zmysel dobrovoľníctva sa vytrácal spolu s ním. Dobrovoľníctvo už bolo len nevyhnutnou simuláciou, akýmsi rituálom, vyžadovaným zhora. Išlo o posledné štádium – tzv. **ritualistické**.

Pospíšilová (2011) poukazuje na rôzne teoretické pohľady na české dobrovoľníctvo počas bývalého režimu a na potrebu komplexného skúmania dobrovoľníctva tohto obdobia⁶. Zahraničná literatúra sa opiera o názor, že dobrovoľníctvo v danom období bolo úplne potlačené štátnou mocou a každá aktivita v rámci „dobrovoľníckych“ aktivít bola buď vynútená, alebo vykonávaná s vidinou lepšej budúcnosti (napr. aby deti mohli študovať na vysokej škole). Preto sa politická transformácia v roku 1989 často považuje za zdroj autentického dobrovoľníctva ako nového fenoménu. Dôvodom je aj fakt, že zahraničná literatúra vychádza z predpokladu, že dobrovoľníctvo sa viaže na existenciu občianskej spoločnosti. Keďže akýkoľvek empirický výskum z tohto obdobia chýba, sú spomínané informácie skôr dohadom, než skutočnosťou. Zvyčajne sa dobrovoľnícke organizácie spomínanej etapy rozdeľujú na *skutočne dobrovoľné* – také, ktoré stáli v opozícii k režimu a *kvázi dobrovoľné*, ktoré fungovali v područí štátu. Frič (1999; in: Pospíšilová, 2011) však navrhuje rozdelenie organizácií na *staré*, ktoré vznikli pred rokom 1989 a *nové*, založené po páde režimu. *Staré* organizácie nezanikli, ale dodnes majú svoju členskú základňu. Ide najmä o záujmové organizácie (rybárske, poľovnícke, záhradkárske), ktoré sa vyskytujú v menších obciach, kde charakter organizácií neprešiel výraznejšou zmenou. *Nové* organizácie sa venujú viac aktuálnym témam (ekológia, ľudské práva, humanitárna pomoc), kde počet členov je výrazne nižší, pričom sú spojené práve s rozvojom občianskej spoločnosti. Preto sa počiatky občianskej spoločnosti a dobrovoľníctva po roku 1989, dajú považovať za začiatky skôr týchto nových organizácií, než dobrovoľníctva ako takého.

3.3 Vývoj dobrovoľníctva v ČR s nástupom demokracie (po roku 1989)

Zmeny v prístupe k dobrovoľníctvu na území bývalého Československa sú spojené so zmenou režimu v roku 1989. S politickou transformáciou sa postupne menil aj pohľad spoločnosti na dobrovoľníctvo. Dnes sa dobrovoľníctvo spája skôr s liberálnym konceptom občianskej spoločnosti. Najmä v postsocialistických krajinách je vnímané ako pokračovanie toho, čo začalo pred obdobím socializmu a čo bolo počas bývalého režimu pozastavené, resp. spolitizované. A teda, má potvrdzovať hodnoty organizácií občianskej spoločnosti, ktorých existenciu na niekoľko desaťročí prerušil štát, prípadne ich nahradil

---

⁶ Tému dobrovoľníctva počas socializmu autorka skúmala prostredníctvom 12 pološtrukturovaných rozhovorov, na tému dobrovoľníctva ako životnej kariéry, v rámci ktorého bola jednou z tém práve vnímanie dobrovoľníctva pred rokom 1989.

vlastnými, s prísnou kontrolou. Z tejto skúsenosti „nedobrovoľného dobrovoľníctva“ vyplýva aj dnes stále pretrvávajúci negatívny vzťah k nemu, najmä u tých, ktorí bývalý režim osobne zažili.

Read (2010), v kontexte svojho výskumu, nadväzujúc na *teóriu reflexívnej modernizácie*⁷, poukazuje na skutočnosť, že momentálne podmienky existencie vyžadujú zvýšenú reflexivitu jednotlivca, ktorá môže byť spojená s individualizáciou a odklonom od tradičného spôsobu života. Čím sú ľudia menej zviazaní hierarchiami, tým viac pociťujú slobodu v rozhodovaní a svoju schopnosť vytvoriť si podmienky vlastnej existencie a charakteristickej identity. Rozdielom je skutočnosť, že jednotlivec má možnosť vytvoriť vlastnú biografiu a získať kontrolu nad rôznymi aspektmi svojho života, ktorú predtým nemal a môže o nich slobodne rozhodovať. To však zároveň vytvára zvýšený tlak na jeho rozhodnutia. Nie je to len sloboda voľby, ale aj nutnosť vybrať si z neprebernej škály možností. Ako hovorí Giddens, „v podmienkach vysokej modernity, my všetci nielen nasledujeme životné štýly, ale v istom zmysle sme k tomu nútení – nemáme inú možnosť ako si vybrať“ (Giddens, 1991: 81).

Zmena režimu spustila zmenu v tradičných štruktúrach a globalizácia začala ovplyvňovať každodenný život. Na jednej strane sa rozplynuli istoty bývalého režimu, na druhej strane človek dostáva možnosť rozhodnúť o svojej budúcnosti a uvedomuje si vplyv vlastných rozhodnutí na svoj kariérny a osobný život. Modernizácia výrazne vplýva na individualizáciu ľudí, preberanie zodpovednosti za svoje rozhodnutia aj s ich následkami. Po otvorení hraníc sa globalizácia začala prejavovať v rozvoji ekonomiky a iných odvetví, otváraní trhov a informatizácii spoločnosti. Tým sa rozšírili možnosti uplatnenia osobitného potenciálu, ktoré sa zároveň miešajú s neistotou plynúcou z týchto zmien (Macháček, 2013). V posledných desaťročiach charakter dobrovoľníctva prešiel zmenou, ktorá je pripisovaná spomínaným rozsiahlym spoločenským zmenám. Hovorí sa o prechode od tradičného, *kolektivistického* k *individualizovanému* dobrovoľníctvu. Za tento prechod je istou mierou zodpovedná aj sekularizácia⁸, ktorá sa odráža v motiváciách ľudí k dobrovoľnej činnosti (Hustinx, Lammertyn, 2003).

Zmeny v dobrovoľníctve sa nedajú vnímať len z jednej perspektívy, je preto nutné nahliadať na súčasný obraz spoločnosti, ktorá bola zasiahnutá sociálnymi zmenami. Teória

---

⁷ Jedná sa o teóriu pochádzajúcu od autora A. Giddensa.

⁸ Sekularizáciou sa rozumie oddelenie cirkvi od verejného života.

modernizácie je dôležitým prvkom pri pozorovaní meniacich sa vzorcov dobrovoľníctva. To však neznamená, že tradičné dobrovoľníctvo bolo nahradené reflexívnym. Oba typy totiž pretrvávajú dodnes a existujú vedľa seba. Zároveň je nutné pripomenúť, že kolektívny a reflexívny typ sú ideálne typy, pri ktorých sa využíva istá miera zjednodušenia a je preto možné, že na škále medzi nimi existujú odchýlky a výnimky.

Saxton a Evans (2005) pomenúvajú niektoré spoločenské zmeny, typické pre 21. storočie, ktoré ovplyvňujú tvár dnešného dobrovoľníctva. Jednou zo zmien zaznamenaných v posledných rokoch je **starnúca populácia**, čo ovplyvňuje spoločnosť a jej inštitúcie, ktoré sa tejto situácii musia prispôbiť a patrične na ňu reagovať. V prípade organizácií občianskej spoločnosti, je pravdepodobné, že ich pozornosť sa obráti na riešenie vzniknutej situácie, napríklad zakladaním denných centier pre seniorov a podobne. Široké vrstvy obyvateľstva dosahujú vyššiu **úroveň blahobytu** ako kedykoľvek predtým, čím sa zvyšuje počet ľudí ochotných stať sa dobrovoľníkmi. Platí totiž nepísané pravidlo, že ak sa ľudia nemusia denne zaoberať výhradne základnými materiálnymi potrebami, dokážu sa orientovať na postmateriálne hodnoty a rastie ochota „splatiť dlh“ za to, čo im bolo nadelené. Ďalšou spoločenskou zmenou, ktorá nastala je, že rodiny žijú oddelene, resp. že sa **mení štruktúra rodiny**. Ľudia žijú dlhšie, zvýšila sa rozvodovosť a počet detí sa znížil, čím sa štruktúra rodiny zmenila z horizontálnej na vertikálnu. S vyšším blahobytom **rastie úroveň vzdelania** a časové oddialenie osamostatnenia sa mladých ľudí. Pre neziskové organizácie sa tým pádom študenti stávajú ľahko osloviteľnou skupinou potenciálnych dobrovoľníkov. S ich vzdelaním je vyššia šanca, že svoju rolu budú vykonávať profesionálne, pričom im bude viac záležať na tom, komu svojím časom pomáhajú. Narastajúce **možnosti výberu** vo všetkých aspektoch spoločnosti sú spôsobené rastúcou konkurenciou, rozvíjajúcimi sa technológiami a dereguláciou. **Informačné a komunikačné technológie** sa stávajú životným štýlom. Z toho dôvodu ich pri náboe a udržiavaní dobrovoľníkov využívajú aj neziskové organizácie, ktoré sa museli postupne prispôbiť tejto zmene a preniesť svoju komunikáciu do online prostredia. So zvyšujúcou sa životnou úrovňou rastie aj potreba naplneného života a užitočnosti voči druhým, najmä v oblasti trávenia voľného času sú **ašpirácie vysoké a stále rastú** (Evans, Saxton, 2005). Spomínané faktory sú typické pre moderné spoločnosti a môžu ovplyvniť tematické zameranie neziskových organizácií, charakter dobrovoľníckej činnosti, ochotu a možnosti ľudí k zapojeniu, rovnako ako profesionálnu úroveň dobrovoľníkov.

4. Kolektívne a reflexívne dobrovoľníctvo

Ako už bolo spomenuté, postupom času a spoločenským vývojom sa menil charakter dobrovoľníctva. Dnes vidíme smerovanie od tradičných foriem k moderným - individualizovaným. Neznamená to elimináciu pôvodných foriem, ale vznik nových a ich postupné rozširovanie. Čo teda môžeme považovať za kolektívne a reflexívne dobrovoľníctvo?

4.1 Tradičné (kolektívne) dobrovoľníctvo

Tradičné dobrovoľníctvo je v odbornej literatúre zvyčajne postavené do protikladu k reflexívnemu dobrovoľníctvu. Autori Hustinx a Lammertyn (2003) definujú tradičný typ na základe skutočnosti, že táto forma dobrovoľníckej aktivity sa viaže na prostredie, v ktorom dobrovoľník pôsobí. Je preň typická príslušnosť ku kolektívu, skupinová identita a často pramení z náboženských tradícií. Od dobrovoľníka sa očakáva dlhodobý záväzok, oddanosť kolektívu a intenzívna angažovanosť. Vzťahy v organizácii sú vysoko štruktúrované a od dobrovoľníka sa vyžaduje stotožnenie s hodnotami a cieľmi organizácie. Tradičné dobrovoľníctvo predstavuje dlhodobý, prípadne celoživotný záväzok, vyplývajúci z morálnej povinnosti voči komunite, v ktorej jednotlivec žije. Zahŕňa aktivity, ktoré sú iniciované a vedené určitými skupinami (organizáciami), nezávisle od zámeru a preferencií jednotlivých členov. Kolektivistické dobrovoľníctvo operuje so skupinovými zdrojmi v podobe práce, financií alebo hmotných vecí. Zdroje však môžu byť aj symbolické, ako úcta, morálna podpora, legitimita. „Dávanie“⁹ podporuje rast skupiny a jej vedenia, upevňuje vnútorné väzby v skupine, medzi skupinami, solidaritu v komunite a vzájomný rešpekt (Eckstein, 2001).

Tento typ dobrovoľníctva je vzájomne veľmi úzko prepojený s triednou homogenitou, stálosťou bývania a zdieľanými potrebami a túžbami. Príslušnosť k skupine býva podmienená príbuzenskými vzťahmi, spoločenskou triedou, etnickou príslušnosťou, pohlavím. Dobrovoľnícka činnosť sa prelína s vytváraním skupinovej identity. Sociálne predurčený a stabilný spôsob života a myslenia zaručuje dlhodobú orientáciu smerom ku komunite. Tento typ patrí k členskému dobrovoľníctvu (Hustinx, Lammertyn, 2003).

---

⁹ V zmysle obetovania energie, času, alebo iných prostriedkov.

4.2 Moderné (individualizované, reflexívne) dobrovoľníctvo

Individualizované dobrovoľníctvo ako jav vzniklo a postupne sa vyvíjalo v priebehu modernizácie. Je to špecifický druh činnosti vyskytujúci sa v sociálnej realite, pričom ako pojem ho prvá začala používať odborná verejnosť, zaoberajúca sa výskumom dobrovoľníctva, ktorá ho definovala a ďalej s ním pracuje. V porovnaní s tradičným – tzv. kolektívnym typom, *individualizované reflexívne dobrovoľníctvo* je orientované na jednotlivca. Dobrovoľník si sám vyberá organizáciu, v ktorej chce pôsobiť, pričom rozhodujúcu úlohu zohrávajú jeho osobné preferencie. Pre tento typ dobrovoľníctva nie je typický dlhodobý záväzok ani pravidelnosť aktivít. Dobrovoľník vyžaduje flexibilitu a jasne stanovené podmienky – čas, miesto, trvanie a intenzitu zapojenia. Pozornosť sa zameriava na vykonávané úlohy, ktoré sú prispôsobené dobrovoľníkovi „na mieru“ s ohľadom na jeho záujmy. Tento typ dobrovoľníctva odzrkadľuje súčasnú globalizujúcu sa spoločnosť, v ktorej sa jednotlivci zväčša nefixujú na jedno miesto alebo jedno zamestnanie a orientujú sa na postmateriálne hodnoty. Z hľadiska času je individualizované dobrovoľníctvo viac sporadické, dočasné a nevyžaduje dlhodobý záväzok voči jednej organizácii. Dobrovoľníci hľadajú v tomto procese samých seba, dožadujú sa slobody voľby a daná aktivita ich musí naplňovať, baviť, prípadne prinášať želaný výsledok vo forme skúseností alebo kontaktov.

V reflexívnom type dobrovoľníctva prevláda tendencia vyberať si oblasť, ktorá je v danom okamihu alarmujúca, „trendy“, taká, ktorá v spoločnosti rezonuje. V súčasnosti za takéto témy môžeme považovať ekológiu, práva zvierat, boj s civilizačnými chorobami, ľudské práva a iné. Podstatou je individuálny záväzok, čím sa oslabuje kolektívne založená identita. Individuálne skúsenosti sa stávajú novou perspektívou, cez ktorú dobrovoľník nahliada na svoje aktivity.

Pri skúmaní ideálnych typov - kolektívneho a reflexívneho dobrovoľníctva je potrebné zohľadniť rozdiel medzi **objektívnou** (štrukturálnou) a **subjektívnou** (motivačnou) dimenziou dobrovoľníctva, k čomu slúži nový analytický rámec podľa Hustinx a Lammertyna (2003). Zmeny v súčasných vzorcoch dobrovoľníctva vznikajú na základe *zmien v prostredí dobrovoľníka* (organizačné podmienky, spoločenské zmeny) a *osobných zmien* (individuálna životná situácia, sociálne štruktúry, vzťahy). Subjektívny pohľad odráža meniacu sa intenzitu záväzku dobrovoľníka, motivácie, postoje a hodnotovú orientáciu.

Tabuľka č. 3

	Tradičné dobrovoľníctvo (kolektívne)		Reflexívne dobrovoľníctvo (individualizované)	
	<u>Objektívny</u> (štrukturálne - behaviorálny)	<u>Subjektívny</u> (motivačne - subjektívny)	<u>Objektívny</u> (štrukturálne - behaviorálny)	<u>Subjektívny</u> (motivačne- subjektívny)
Biografický referenčný rámec	- štandardná, kolektívna biografia - životná kontinuita - určené členstvo v skupine - kolektívne predpísané zásady správania sa	- kolektívna identita - vedomá podriadenosť kolektívnym cieľom - príslušnosť ku skupine - heteronómny monitoring	- sebakonstruujúca biografia - životná diskontinuita - výberové členstvo v skupine - sebadeterminujúca životná dráha	- sebaidentita - sebareflexia - biografická prepojenosť - sloboda a neistota - sebazapozorovanie
Štruktúra motivácie	- koordinované významové systémy náboženstva a ideológie - jasne definované pozície a roly v komunite podľa relevancie	- výrazný zmysel pre povinnosť a zodpovednosť voči komunite a kolektívite - nástroj životnej stability a potvrdenie identity	- intenzívna interakcia medzi biografickými podmienkami a skúsenosťami dobrovoľníka - biografické diskontinuity: v zmysle kríz a aktívnych reorientácií	- sebecké motivácie - nástroj pre vyrovnávanie sa so životnou neistotou a pre aktívnu sebarealizáciu - solidárny, či altruistický individualizmus
Zameranie a intenzita záväzku	- predvídateľná životná dráha ako základ pre dlhotrvajúce a pravidelné zapojenie - intenzívna participácia - seriózna angažovanosť	- bezpodmienečný a vedomý záväzok - všestranná, úplná oddanosť	- nepredvídateľná životná dráha je základom pre krátkodobé a nepravidelné, nárazové zapojenie - dynamické zapojenie – časté vstupy a výstupy - flexibilita a mobilita - nestále a voľné zapojenie	- podmienečný záväzok, závisiaci od biografických potrieb a podmienok - preferované sekvenčné, projektové usporiadanie
Organizačné prostredie	- hierarchicky, sociálne alebo ideologicky oddelená organizovaná spoločnosť - silné vedenie - tesné prepojenie medzi formálnym skupinovým	- silné organizačné puto - prekrývajúce sa členstvo - socializácia a integrácia prostredníctvom členstva - služba vnímaná	- terciálne, neziskové organizácie, decentralizované iniciatívy - oddelenie členstva a dobrovoľníctva - nové štruktúry a formy náboru, kde v centre je	- slabé organizačné puto - sprostredkovaný záväzok - záväzok sa neviaže na jedno miesto - funkcionálne orientovaný prístup:

	členstvom a dobrovoľníctvom - asociačné dobrovoľníctvo	ako prejav loajality - oddanosť hodnotám a cieľom organizácie	dobrovoľník - programové dobrovoľníctvo	na ponúkané aktivity, nie na organizáciu v rámci ktorej sa vykonávajú
Výber oblasti aktivity	- prijímanie alebo vylúčenie založené na spoločnej kultúre a spôsobe života - iniciované a kontrolované ostatnými - reprodukovanie tradičných genderových vzorcov	- skupinovo založená politika - ohraničená dedinská solidarita - idealizmus - široká a mnohovýznamová komunitná angažovanosť	- lokálna dezintegrácia uprostred globálnej integrácie - interakcia medzi lokálnymi aktivitami a globálnymi záujmami	- politika identity a životného štýlu - denný pocit solidarity - pragmatizmus, cieľový aktivizmus - preferovanie osobnej služby (jeden na jedného) - postmateriálne hodnoty
Vzťah k platenej práci	- spoločnosť orientovaná na platenú prácu - profesionálna autorita - dobrovoľník ako pomocník po boku profesionálov	- amatér s dobrými úmyslami a zdravým rozumom	- rozšírené vnímanie zmyslu slova práca: dobrovoľníctvo ako súčasť „triády práce“ - profesionalizácia dobrovoľného sektoru a dobrovoľníctva - firemné dobrovoľníctvo	- profesionálny dobrovoľník

Zdroj: Hustinx, Lammertyn, 2003 (preklad autorka)

Tabuľka č. 3 konštruje kolektívny a reflexívny vzorec dobrovoľníctva ako dva ideálne typy, kombinujúce šesť dimenzií dobrovoľníctva a dve dimenzie biografickej determinácie - *objektívnu*, teda *štrukturálne* – *behaviorálnu* a *subjektívnu*, teda *motivačne* – *postojovú* dimenziu. Objektívna determinácia predstavuje biografické dôsledky širších socio-štrukturálnych a organizačných zmien v oblasti dobrovoľníctva. Subjektívna dimenzia reprezentuje najmä premenlivé motivácie, postoje a hodnotové orientácie dobrovoľníkov, ktoré vplyvajú na ich vlastnú angažovanosť. Autori Hustinx a Lammertyn (2003) v spomínanej tabuľke uviedli 6 dimenzií kolektívneho a reflexívneho dobrovoľníctva, vďaka ktorým je možné ich definovať a uviesť rozdiely. Spomínané dimenzie poslúžili ako základ pre výskum individualizovaného dobrovoľníctva programu Európska dobrovoľnícka služba v tejto diplomovej práci. „*Vzorec dobrovoľníctva rozhodne nie je náhodným zhlukom charakteristík, ale odráža špecifickú povahu vzájomného prepojenia, resp. konfiguráciu dimenzií určitého javu, typickú pre nejakú spoločnosť alebo skupinu spoločností*“ (Frič, Pospíšilová, 2010:30).

4.3 Šesť dimenzií kolektívneho a reflexívneho dobrovoľníctva

a) Biografický referenčný rámec

V *kolektívnom* dobrovoľníctve sú aktivity primárne iniciované a riadené skupinou, pričom preferencie jednotlivých členov skupiny ostávajú v úzadí. Je tu badateľné silné puto ku komunite a triednej homogenite, kde príslušníci zdieľajú spoločné potreby a požiadavky. Kolektívni dobrovoľníci vyzdvihujú silný pocit členstva a príslušnosti ku kolektívu. Dobrovoľníctvo je tu vnímané ako nespochybniteľná súčasť nepísaných pravidiel kolektívneho správania, v ktorých sú ciele jednotlivca zväčša podriadené cieľom väčšiny.

Reflexívny vzorec je naopak typický individualizovanými formami zapojenia, kedy dobrovoľník vystupuje ako samostatný aktér. Svet jednotlivca je centrom záujmu, dôležité sú pre neho hlavne jeho vlastné rozhodnutia vo vysoko individualizovaných situáciách, ktorým čelí. Reflexívny dobrovoľník sa snaží o to, aby jeho dobrovoľnícka skúsenosť „zapadla“ do životnej etapy alebo situácie, v ktorej sa sám nachádza. Neistota a nepredvídateľnosť životných situácií výrazne ovplyvňujú štýl zapojenia, rovnako však môžu byť zdrojom nových príležitostí a spôsobom ako sa vyrovnat' s upadajúcou kolektívnou identitou (Hustinx, 2001).

b) Štruktúra motivácie

Motivácia v prípade *kolektívneho* dobrovoľníctva pramení z pocitu príslušnosti ku komunite, povinnosti a zodpovednosti voči nej. V mnohých prípadoch je zdrojom motivácie súlad s náboženskými tradíciami altruizmu a pomoci, alebo inými ideológiami. Odhodlanou službou komunite v relatívnej životnej stabilite sa posilňuje kolektívna identita. Byť dobrovoľníkom je prejavom „normálneho“ správania, dokonca môže byť pre jednotlivca zdrojom uznania a prestíže v skupine.

Individualizovaný dobrovoľník je motivovaný budovaním svojej biografie aj prostredníctvom dobrovoľníckej skúsenosti. Hnacou silou dobrovoľníka sú zvyčajne „sebecké“ motivácie, ktoré môžu plynúť z neustálych životných zmien a skúseností životnej diskontinuity. Na jednej strane môže dobrovoľníctvo predstavovať nástroj vyrovnávania sa so životnou neistotou, na druhej strane táto forma zapojenia vytvára o dobrovoľníctve predstavu, že je miestom pre seberealizáciu a naplnenie životných cieľov. Zmysel pre povinnosť a súcit sú stále prítomné, aj u reflexívneho dobrovoľníka.

c) Zameranie a intenzita záväzku

Pre *kolektívny* rámec je charakteristický predvídateľný chod života, upevňovaný ideou skupinovej identity a dodržiavanými vzorcami správania. Takýto uniformovaný spôsob života je živnou pôdou pre rozvíjanie dlhodobého a pravidelného dobrovoľníckeho záväzku, ktorý je akousi morálnou povinnosťou každého člena komunity. Kolektívni dobrovoľníci sa vyznačujú intenzívnym zapojením skôr v mene dosahovania vyššieho dobra, než v záujme špecifických problémov prijímateľov. Kolektívni dobrovoľníci sú vďaka svojej oddanosti často kľúčovými členmi dobrovoľníckych organizácií.

Na druhej strane *reflexívny* dobrovoľník sa vyznačuje rozdielnou formou zapojenia. Chod života nie je tak jednoznačný a predvídateľný ako u kolektívneho dobrovoľníka. Moderný typ dobrovoľníka preto častejšie vyhľadáva náhodné a nepravidelné možnosti zapojenia, dostatočne flexibilné a umožňujúce striedať rôzne aktivity a organizácie. Časté vstupy a výstupy sú spôsobené meniacimi sa potrebami a podmienkami jednotlivca. Kvôli nestálosti života individualizovaného dobrovoľníka, sú vhodnými najmä také aktivity, ktoré sú časovo a priestorovo ohraničené a v ktorých je presne vymedzený zoznam úloh, keďže jeho zapojenie býva pomerne prchavé a nestále.

d) Organizačné prostredie

V západných spoločnostiach industrializácia a moderná doba so sebou priniesli rozvoj formálnych, hierarchizovaných dobrovoľníckych organizácií. V ich čele stáli ako autorita volení lídri, ktorých úlohou bola koordinácia členov a ich aktivít. Hranice medzi spoločenskými triedami a ideologickými či náboženskými skupinami boli jasne vymedzené. Dobrovoľníci sa združovali v organizáciách prevažne lokálneho charakteru, s uzavretými sociálnymi väzbami v rámci komunity. Záväzok bol viac povinnosťou, než osobnou voľbou. *Kolektívny* dobrovoľník sa zvyčajne stotožňoval s hodnotami a cieľmi organizácie, v ktorej pôsobil a preberal zodpovednosť za ňu ako celok. V českom prostredí bol vývoj trochu iný. V období prvej republiky¹⁰ bol ešte spoločenský vývoj a rozvoj dobrovoľníctva porovnateľný so západnou Európou a USA. Po vzniku ČSSR, vývoj v krajine tiež priniesol centralizáciu, no dobrovoľníctvo a demokratickosť daných aktivít bola sporná.

---

¹⁰ Obdobie Československej republiky v rokoch 1918 – 1938.

Dobu modernity vystriedala *postmoderná doba*, ktorá mala vplyv aj na vývoj dobrovoľníctva a dobrovoľníckych organizácií. Ich charakter sa zmenil, z demokratických organizácií založených na členstve, na profesionálne organizácie tretieho sektoru bez demokratickej štruktúry. Moderné organizácie sú trhovo orientované a dôraz sa nekladie na členstvo, ale na efektívne vykonávanie služieb. Vytvárajú sa profesionálne pracovné pozície, ktoré umožňujú koordinovať činnosť dobrovoľníkov. Na druhej strane však vzniká aj množstvo neformálnych, decentralizovaných iniciatív, bez vedúcej autority, ako svojpomocné spolky alebo susedské združenia.

Organizácie už nepredstavujú miesto pre socializáciu a budovanie vlastnej identity, ale nástroj k plneniu cieľov. Aj samotní dobrovoľníci majú pragmatické ciele, týkajúce sa vykonávania aktivít a poskytovania služieb, pričom samotné členstvo a „pocit, že niekam patria“ nie sú pre nich prvoradé. Chcú sa priblížiť potrebám klientov a nie potrebám organizácie. Postupne sa rozširuje trend prispôsobovania aktivít dobrovoľníkom „na mieru“, podľa ich preferencií, aj na úkor plnenia cieľov organizácie. Pripomínam, že aj v tomto prípade ide o teóriu, ktorá do istej miery využíva zovšeobecnenie, a preto predstavuje ideálny prípad, od ktorého sa môžu iné prípady viac či menej odlišovať.

e) Výber oblasti činnosti

Výber oblasti pôsobenia je pre *kolektívneho* dobrovoľníka otázkou zdieľaných ideológií, náboženstva a kolektívnej identity, nie jeho individuálnych preferencií. Dobrovoľnícke aktivity sú obmedzené na pomoc ľuďom, ktorí nejakým spôsobom patria ku komunite. Dobrovoľník si zvyčajne svoje aktivity nevyberá sám, no rozhodujú o tom vplyvní predstavitelia komunity, miestnych organizácií alebo cirkevných spoločenstiev. Dobrovoľníci vykonávajú rozmanité činnosti, ktoré sú podmienené kolektívne predurčenými rolami. V komunite pretrvávajú výrazné genderové vzorce¹¹, ktoré ovplyvňujú prerozdelenie činností a celkové usporiadanie organizácií.

Reflexívne dobrovoľníctvo vzniklo v procese globalizácie a individualizácie, preto na rozdiel od kolektívneho typu nie je ukotvené v jednom mieste, kultúre či komunite. Dobrovoľník sa rozhoduje sám, na základe vlastnej potreby solidarity, namiesto vopred daných kolektívnych pravidiel účasti. Je tu viditeľný posun k postmaterialistickým

---

¹¹ Genderové vzorce sú sociálne utvárané a zaužívané predstavy o tom, ako sa príslušníci daného pohlavia majú správať, vyzeráť, prípadne, aké majú mať záujmy vzhľadom k svojmu pohlaviu.

hodnotám. Globalizácia spustila rast počtu medzinárodných organizácií s pobočkami po celom svete. Rovnako priniesla zrod virtuálnych dobrovoľníckych komunít a zvýšenú mobilitu dobrovoľníkov prostredníctvom medzinárodných programov, ktoré pomáhajú prepájať lokálne aktivity a globálne problémy.

f) Vzťah k plateným zamestnancom

Kolektívnemu dobrovoľníctvu je vlastný skôr amatérsky štýl participácie, typický pre cirkevné spolky a komunitný spôsob života. V prípade organizácií s platenými zamestnancami sa javí ako ideálny typ dobrovoľníka jednotlivec s dobrými úmyslami, ktorého primárnou úlohou je pomáhať pri práci plateným zamestnancom. Takýto prístup však vytvára rozdiely medzi profesionálnymi odborníkmi a laickými dobrovoľníkmi, ktorým boli zverené len pomocné úlohy. Na druhej strane, nie všetky organizácie, ktoré patria ku kolektívnemu vzorcu, majú zamestnancov. Patria sem aj amatérsky riadené organizácie. Dobrovoľníci v nich neprichádzajú do styku so zamestnancami, pretože fungovanie organizácie zabezpečujú oni sami, ako volení reprezentanti, a preto by sme o vyššie vykreslenom „ideále“ mohli pochybovať.

Pri *reflexívnom* type dobrovoľníctva rozdiel medzi dobrovoľníkom a profesionálom nemá tak jasné kontúry. Keďže sa aktivity jednotlivých sektorov začali prelínať, neziskové organizácie sa museli tomuto trendu prispôbiť tým, že začali fungovať podobným spôsobom ako štátne či súkromné firmy. Musia pracovať efektívne, zvyšovať svoju profesionalitu pri riešení komplexných spoločenských problémov. Optika nahliadania na dobrovoľníka sa zmenila z „člena“ na „efektívneho pracovníka“, nositeľa odborných znalostí a výkonnosti. Vzniká tu tzv. *triáda práce*, ktorá predstavuje model koexistencie plateného zamestnania, dobrovoľníctva a aktivít iniciovaných jednotlivcami. Ide o sféru aktivít, ktoré sa vzájomne dopĺňajú (Hustinx, Lammertyn, 2003).

4.4 Kolektívne a reflexívne dobrovoľníctvo v Českej republike

Do akej miery však tieto dva modely dobrovoľníctva zodpovedajú realite v Českej republike a ako ovplyvnila modernizácia vývin dobrovoľníctva? V českom prostredí môžeme nájsť až 91% dobrovoľníkov medzi členmi organizácií občianskej spoločnosti, a teda sa s určitosťou dá tvrdiť, že kolektívny vzorec prevláda nad individualizovaným. Česká republika v porovnaní so západnými krajinami vyniká tým, že na rozdiel od iných krajín, kde formálni dobrovoľníci predstavujú približne 50% členov, v Českej republike je 39% občanov členmi organizácií občianskej spoločnosti, no dobrovoľníkmi je až 30%

občanov, čím spomínanú polovicu presahuje. Členstvo a dobrovoľníctvo sa v Českej republike prekrývajú vo vyššej miere ako je bežné. Členské dobrovoľníctvo je charakteristické dlhodobým zapojením a pravidelnosťou. Takýchto dlhodobých dobrovoľníkov je až 63%, v porovnaní s nečlenmi, ktorých je z hľadiska dlhodobého zapojenia len 28%. Nový vzorec individualizovaného dobrovoľníctva sa v najvyššej miere prejavuje u advokačných organizácií, kde je podiel nečlenov 30% a následne u servisných organizácií s percentuálnym podielom 15%. Tieto dva typy organizácií občianskeho sektoru môžeme teda zaradiť k novému vzorcu, pričom klasický vzorec naďalej platí u starých advokačných a záujmových organizácií, kde prevažná väčšina dobrovoľníkov je zároveň aj členmi (Frič, Pospíšilová, 2010). Z toho vyplýva, že výskum tejto práce sa týka len menšiny dobrovoľníkov a javu, ktorý je v českom prostredí pomerne nový a nepreskúmaný.

5. Empirická časť

5.1 Európska dobrovoľnícka služba

Na základe stanoveného cieľa práce – sprostredkovať náhľad do sveta individualizovaného dobrovoľníka, sa predpokladá, že vhodným prípadom spomínaného typu dobrovoľníctva je program Európska dobrovoľnícka služba. Rozumie sa ňou dlhodobý záväzok dobrovoľníka, v trvaní niekoľkých mesiacov až roka vykonávať dobrovoľnícku prácu v zahraničí. Dobrovoľník zvyčajne absolvuje prípravu formou školenia, má preplatené náklady spojené s cestou na konkrétne miesto a prípadne aj ďalšie výdavky. V rámci programu má uhradené zdravotné poistenie, rovnako ako ďalšie náklady súvisiace s jeho službou. V tuzemskom prostredí sa po prvýkrát tento typ dobrovoľníctva objavil až po páde režimu. V deväťdesiatych rokoch do Českej republiky začali prúdiť prvé vlny zahraničných dobrovoľníkov z USA a západnej Európy, ktorých úlohou bola hlavne výučba cudzích jazykov. V priebehu rokov bolo založených niekoľko organizácií, ktoré začali s vysielaním českých dobrovoľníkov do zahraničia, či už formou krátkodobých „workcampov“¹² alebo dlhodobých projektov. V tomto prostredí si postupne našiel miesto aj program Európska dobrovoľnícka služba (Tošner, Sozanská, 2002).

Európska dobrovoľnícka služba (ďalej EDS) je medzinárodný dobrovoľnícky program pre mladých ľudí vo veku od 17 do 30 rokov (vrátane), s dôrazom na neformálne a interkultúrne vzdelávanie. Cieľom programu je vzdelanostný, osobnostný a sociálny rozvoj mladých ľudí, plynúci z partnerstva zúčastnených organizácií a dlhodobého zapojenia dobrovoľníkov. Podstatou EDS je, že dobrovoľník vykonáva túto činnosť vždy v zahraničí. Má preplatené finančné výdavky a pravidelne, každý mesiac dostáva finančnú podporu v podobe vreckového. V tomto procese majú zúčastnené strany – dobrovoľník, mentor, supervízor, vysielajúca, prijímajúca a koordinujúca organizácia, presne definované svoje roly. Neformálne vzdelávanie je uznávané prostredníctvom tzv. *Youth pass*, teda medzinárodného certifikátu, ktorý je súčasťou Európskej stratégie uznávania kompetencií nadobudnutých neformálnym vzdelávaním (Pantea, 2013). Program Erasmus+ vznikol v roku 2014, z dovtedy existujúceho programu Mládež v akcii. Erasmus+ je programom Európskej únie, v oblasti vzdelávania, mládeže a športu. Je súčasťou stratégie Európa 2020, zaoberajúcej sa riešením súčasných socioekonomických problémov v Európe.

---

¹² Workcampy predstavujú skupinové pobytové dobrovoľnícke akcie, odohrávajúce sa buď v domovskej krajine alebo zahraničí.

Jedným z jeho hlavných cieľov je posilniť vzdelávacie systémy a prácu s mládežou a propagovať celoživotné vzdelávanie. Cieľová skupina – mládež, dostáva možnosť nadobudnúť potrebné kompetencie, pre zvýšenie šancí uplatnenia sa na pracovnom trhu. Snahou Európskej únie pri financovaní tohto programu je podpora rovnosti, sociálnej inklúzie, interkultúrneho porozumenia a celkovej súdržnosti v európskej spoločnosti (Salto -Youth, 2014).

Európska dobrovoľnícka služba funguje na základe partnerstva troch strán – *vysielajúcej, prijímajúcej a koordinujúcej organizácie*, pričom ústredným prvkom je vždy dobrovoľník. Pred odchodom do zahraničia budúci dobrovoľník absolvuje proces výberu, ktorý môže pozostávať z niekoľkých kôl – písomnej prihlášky, telefonického rozhovoru, alebo video rozhovoru, na základe ktorých si organizácia môže vybrať z prihlásených záujemcov toho, ktorý spĺňa jej požiadavky. Po vybratí účastníka je podpísaná dobrovoľnícka zmluva medzi spomínanými organizáciami a dobrovoľníkom. Táto zmluva určuje podmienky služby, povinnosti a práva dobrovoľníka a ostatných zúčastnených. Úlohou *vysielajúcej organizácie* je príprava dobrovoľníka pred odchodom a jeho podpora počas a po ukončení služby. *Hostujúca organizácia* zaručuje bezpečné a dôstojné podmienky bývania a práce počas celého trvania aktivity a supervíziu dobrovoľníka. *Koordinujúca organizácia* poskytuje adekvátnu osobnú a lingvistickú podporu (formou jazykového kurzu), výber mentora pre dobrovoľníka, uľahčenie implementácie projektu prostredníctvom administratívnej podpory a zabezpečenie komunikácie medzi všetkými partnermi projektu. Tiež organizuje tréningy a hodnotiace stretnutia počas trvania EDS. Úlohy hostujúcej a koordinujúcej organizácie sa v závislosti od projektu môžu prekrývať. V niektorých situáciách môže tieto úlohy prevziať len jedna organizácia (European Voluntary Service Charter, 2015).

Program EDS je plne financovaný Európskou komisiou, ale zapojiť sa do neho môžu aj krajiny, ktoré nie sú členmi Európskej Únie. V tomto prípade sa delia do dvoch skupín – programové a partnerské krajiny. *Programové* krajiny tvoria členské štáty Európskej únie, ďalej tie krajiny ktoré členom EÚ nie sú, no majú vlastnú národnú agentúru a tie, ktoré majú administratívny orgán grantového programu EÚ.¹³ Partnerské krajiny sú tiež zapojené do programu EDS, no môžu sa zúčastňovať vybraných aktivít Erasmus⁺ len za vopred stanovených podmienok. Sú to štáty, ktoré nie sú členmi EÚ – štáty západného

---

¹³ Macedónsko, Lichtenštajnsko, Island, Turecko, Nórsko

Balkánu¹⁴, krajiny východného partnerstva¹⁵, krajiny južného partnerstva¹⁶ a Ruská federácia. EDS je podľa tejto charakteristiky typickým príkladom individualizovaného reflexívneho dobrovoľníctva. Aktivity sú „ušíť na mieru“ dobrovoľníkovi a dôraz sa kladie na rozvoj osobnosti a získavanie nových skúseností pre budúce zamestnanie (European Voluntary Service, 2015).

Projekty EDS sa podľa tematického zamerania delia do nasledovných kategórií:

- **sociálne projekty** (práca s mládežou, dospelými a staršími ľuďmi; práca s telesne a mentálne postihnutými; práca s deťmi s poruchami učenia),
- **zdravie** (práca so závislými od drog, alkoholu; vzdelávanie o HIV),
- **príroda** (práca so zvieratami; ochrana životného prostredia; renovácia; poľnohospodárstvo),
- **menšiny** (utečenci; bezdomovci; problematická mládež),
- **kultúra** (umenie; remeslá; divadlo; médiá; festivaly) (European Voluntary Service, 2015).

Program EDS ponúka jazykový kurz, finančné výhody, rovnako možnosť práce v zahraničí. Tým umožňuje mladým ľuďom nielen vykonávať dobrovoľnícku prácu pre druhých, ale tiež niečo pre seba získať. Či už vo forme skúseností z konkrétnej pracovnej pozície, možnosť zlepšiť sa v cudzích jazykoch, osamostatniť sa, realizovať sa, cestovať. Témy projektov sú rozmanité a dobrovoľník si môže vybrať „na mieru“, ktorý program, krajina a dĺžka projektu mu vyhovuje najviac. Organizácie prijímajú dobrovoľníkov podľa stanovených kritérií, viackolový výberový proces nie je ničím výnimočným. Rozdiely medzi zamestnancami a dobrovoľníkmi sa stierajú.

5.2 Ciele výskumu

Cieľom výskumu v rámci tejto práce bolo podať informáciu o svete individualizovaného dobrovoľníka. Prostredníctvom rozhovorov som sa snažila získať perspektívu samotných účastníkov na túto skúsenosť. Zvoleným empirickým prípadom bol medzinárodný dobrovoľnícky program Európska dobrovoľnícka služba, ktorého sa všetci respondenti zúčastnili.

---

¹⁴ Albánsko, Bosna a Hercegovina, Kosovo, Čierna Hora a Srbsko

¹⁵ Arménsko, Azerbajdžan, Bielorusko, Gruzínsko, Moldavsko a územie Ukrajiny uznané podľa medzinárodného práva

¹⁶ Alžírsko, Egypt, Izrael, Jordánsko, Libanon, Líbya, Maroko, Palestína, Sýria, Tunisko

Hlavná výskumná otázka práce bola formulovaná nasledovne: **Ako sa vo výpovediach respondentov prejavujú črty reflexívneho dobrovoľníctva?**

Pre definovanie základných kategórií reflexívneho dobrovoľníctva slúžilo 6 dimenzií reflexívneho dobrovoľníctva podľa Hustinx a Lammertyna (2003). V rámci každej dimenzie som skúmala nasledovné:

- 1. Biografický referenčný rámec:** Ako súvisí dobrovoľnícka skúsenosť so životnou dráhou jednotlivca?
- 2. Štruktúra motivácie:** Aké sú hlavné motivačné faktory dobrovoľníka?
- 3. Zameranie a intenzita záväzku:** Aký typ angažmánu dobrovoľníci preferovali?
- 4. Organizačné prostredie:** Ako dobrovoľník vnímal prostredie v organizácii kde vykonával činnosť?
- 5. Výber oblasti pôsobenia:** Ako si dobrovoľníci vyberali konkrétne projekty?
- 6. Vzťah k plateným zamestnancom:** Ako popisuje respondent svoj vzťah k plateným zamestnancom?

5.3 Metóda výskumu

Cieľovou skupinou výskumu boli bývalí dobrovoľníci Európskej dobrovoľníckej služby. Skúmanú vzorku tvorilo 10 respondentov z Českej republiky, ktorí sa zúčastnili dlhodobého projektu EDS, v rozpätí 2 až 12 mesiacov. Pri výbere respondentov sa kládol dôraz na rovnováhu v počte mužov a žien a na tematickú rôznorodosť projektov a krajín. Vek respondentov sa odvíjal od podmienok EDS, ktoré stanovujú vekové rozpätie účastníkov na 17 až 30 rokov. Jadro výskumu tvorilo 10 naratívnych rozhovorov, ktorých cieľom bolo vykresliť reflexívne dobrovoľníctvo v jasných kontúrach a pridať tejto téme okrem teoretického aj empirický pohľad.

Pre naratívny rozhovor bolo kľúčovým zámerom vybrať vhodných respondentov, ktorí by okrem svojej dobrovoľníckej minulosti v programe EDS, boli schopní svoju skúsenosť v ucelenej forme podať formou plynulého rozprávania. Naratívny rozhovor je preto veľkou mierou závislý od výberu vhodných respondentov, ktorí spomínanými kvalitami disponujú.

Výber vzorky mal pôvodne prebiehať prostredníctvom oslovenia neziskových organizácií pôsobiacich v Prahe, čo by zabezpečilo možnosť osobného stretnutia, diskusie a výberu vhodných respondentov z databázy bývalých dobrovoľníkov. Táto možnosť však

bola vypustená, pretože oslovené organizácie odmietli zdieľať osobné údaje bývalých dobrovoľníkov a zároveň bola naša komunikácia z časového hľadiska neefektívna.

Ako rýchlejší a priamy spôsob som zvolila oslovovanie dobrovoľníkov prostredníctvom sociálnych sietí, v rámci ktorých fungujú rôzne skupiny združujúce bývalých dobrovoľníkov, alebo také, ktoré dobrovoľnícke projekty ponúkajú. Na môj dotaz reagovalo hneď niekoľko záujemcov. Po vyradení nevhodných respondentov, napr. tých ktorí sa zúčastnili len krátkodobej EDS, alebo ľudí hľadajúcich informácie o EDS, sa výber zúžil na cielených 10 respondentov. Nasledovalo krátke vzájomné predstavenie sa, uvedenie témy mojej práce, cieľa výskumu a podľa časových možností oboch strán, dohodnutie stretnutia. Z 10 rozhovorov prebehlo 8 osobne na vopred dohodnutom mieste. V tomto ohľade som dala respondentovi možnosť vybrať miesto stretnutia podľa vlastných preferencií, prípadne som navrhla miesto vhodné svojou lokalitou, kde by náš rozhovor a jeho nahrávanie neboli rušené externými vplyvmi. Dva rozhovory sa z časových a logistických dôvodov uskutočnili prostredníctvom Skype video rozhovoru, ktorého priebeh bol porovnateľný s osobným stretnutím. Z hľadiska projektov a krajín som sa snažila zaistiť čo najväčšiu rôznorodosť, avšak niektoré krajiny sa u respondentov opakovali viackrát.

5.4 Kvalitatívny výskum

Pre skúmanie témy reflexívneho dobrovoľníctva som sa rozhodla použiť kvalitatívny výskum, pretože v rámci snahy o bližšie pochopenie sveta individualizovaného dobrovoľníctva, považujem za kľúčové získať náhľad na osobnú skúsenosť konkrétneho aktéra prostredníctvom jeho osobnej výpovede. Výskum vychádza z vopred vybudovanej teórie reflexívneho dobrovoľníctva autorskej dvojice Hustinx a Lammertyn. Cez perspektívu tejto teórie sa snaží nahliadnuť na skúsenosti dobrovoľníkov a práve kvalitatívne empirické dáta môžu výskumníkovi umožniť hlbšie porozumieť teoretickému typu dobrovoľníka. Metódy kvalitatívneho výskumu prispievajú „*k odhaleniu a porozumeniu tomu, čo je podstatou javov, o ktorých ešte veľa nevieme. Môžu byť tiež použité k získaniu nových a neobvyklých názorov na javy, o ktorých už niečo vieme*“ (Strauss, Corbin, 1999: 11; in: Švaříček, Šed'ová, 2007).

Pri kvalitatívnom výskume sa spravidla nevyužívajú štatistické metódy, alebo iné metódy kvantifikácie. Na začiatku si výskumník zvolí tému, pre ktorú stanoví základné výskumné otázky, ktoré môžu byť v priebehu získavania dát a ich analýzy pozmenené

alebo doplnené. V kvalitatívnom výskume sa používajú málo štandardizované metódy získavania dát – hlavným nástrojom je sám výskumník. V priebehu výskumu je možné nadobudnúť dáta rôzneho charakteru, od terénnych poznámok, cez fotodokumentáciu, úradné dokumenty, denníky, poznámky až po audio či videozáznamy. *„Kvalitatívny výskumník nezostavuje zo získaných dát skladačku, ktorej konečný tvar pozná, skôr konštruuje obraz, ktorý získava kontúry v priebehu zberu a poznávania jeho častí.* (Hendl, 2008: 50)

Pre skúmanie témy reflexívneho dobrovoľníctva som zvolila **biografický výskumný design**, ktorý prostredníctvom komparácie rôznych biografíí hľadá podobnosti a opakujúce sa vzorce v životných dráhach respondentov. Jeho cieľom je napomôcť k vysvetleniu osobných alebo spoločenských javov (Hendl, 2008). Vďaka zvolenému výskumnému designu je možné zamerať sa na vnútornú perspektívu respondenta, jeho interakcie v sociálnom kontexte a skúsenosti v rôznych etapách života, v rôznych sociálnych rolách. Dôležitým faktorom pri výsledkoch výskumu je miera a kvalita spolupráce výskumníka a respondenta. Pre zhromažďovanie biografického materiálu sú vhodnými rôzne formy rozhovoru.

Biografický design skúma pohľad respondenta na komplexné javy, pretože každý jednotliviec interpretuje udalosti trochu inak, vlastným spôsobom. Tento design odzrkadľuje subjektívnu skúsenosť jedinca, získanú v rôznych sociálnych rolách v priebehu jeho života. Snaží sa *„zachytiť pohľad účastníka výskumu a odkryť význam a zmysel „za vecami“ a „v príbehu“.* Práca výskumníka tkvie v *„archeologickom odkrývaní čriepkov príbehov a ich skladaní do súvislého rozprávania“* (Švaříček, Šed'ová, 2007: 126).

5.5 Metóda zberu dát

V rámci biografického designu som zvolila formu neštruktúrovaného rozhovoru, ktorý sa nazýva **naratívny rozhovor**. Ten je založený len na jednej, vopred pripravenej otázke alebo téme. Respondent neodpovedá na štandardizovaný set otázok, ale je pobádaný k úplne voľnému rozprávaniu. V prípade naratívneho rozhovoru bádateľ určuje predmet rozprávania, pričom hľadá vhodného respondenta, ktorý disponuje kvalitami rozprávača (Hendl, 2008). Počas rozhovoru je možné zamerať sa na konkrétnu tému v živote jedinca, avšak ako upozorňuje Rosenthalová (1995; in: Hendl, 2008), aj napriek stanovenej výskumnej otázke je dôležité rozprávanie o celom živote. Aj napriek pomernej voľnosti

v štýle rozhovoru a dôrazu na voľné rozprávanie respondenta, má aj naratívny rozhovor svoje nevyhnutné kroky, ktoré vedú k jeho úspešnému uskutočneniu. Prvým dôležitým krokom je **stimulácia**. Znamená to najmä uvedenie do témy výskumu, vysvetlenie jeho významu a získanie dôvery druhej strany. Keď výskumník vidí, že respondent porozumel a je pripravený porozprávať svoj príbeh, nastáva druhá fáza – **rozprávanie**. Tu je dôležité vopred vymedziť, o aké časové obdobie sa zaujímate. Môže ísť len o určitú etapu života, tematický úsek ale aj o celý život skúmanej osoby. Výskumník by mal respondenta k rozprávaniu vyzvať. Po ukončení fázy voľného rozprávania sa výskumník pokúša spätne **ozrejiť nejasné otázky a rozpory**, ktoré vznikli v jeho výpovedi, pričom pri upresňujúcich otázkach je vhodné citovať konkrétne úseky výpovede. Poslednou fázou naratívneho rozhovoru sú **zovšeobecňujúce otázky**, kde sa výskumník snaží využiť rozprávačské schopnosti respondenta, ako experta na svoju životnú skúsenosť. V tomto bode je možné klásť otázky typu prečo, aby sa vysvetlili dosiaľ nevyjasnené významové štruktúry (Hendl, 2008).

5.6 Metóda analýzy dát

Kvalitatívna analýza predstavuje nenumерické organizovanie dát, pričom jej cieľom je najmä odhaliť pravidelnosti, vzťahy a témy (Hendl, 2008). Analýze dát predchádzali samotné rozhovory a následný prepis, v rámci ktorého som zvolila formu doslovnej transkripcie. V rámci interpretácie výskumu som použila úseky výpovedí konkrétnych respondentov, ktorým som pridelila pseudonymy. Výpovede uvádzam v upravenej, spisovnej podobe a zároveň vynechávam tie pasáže, ktoré nepovažujem za kľúčové pre výskum.

Po prepise rozhovoru je zvyčajne výskumník konfrontovaný s veľkým objemom textu, ktorý musí analyzovať, interpretovať a poukázať na zaujímavosť a relevantnosť získaných dát (Švaříček, Šedřová, 2007). K analýze dát som zvolila techniku apriórneho kódovania v kombinácii s otvoreným kódovaním, počas ktorého je text „*ako sekvencia rozbitý na jednotky*“. Týmto jednotkám sú priradené mená – kódy, s ktorými následne výskumník ďalej operuje (Švaříček, Šedřová, 2007). To znamená, že po tom, čo je rozhovor prepísaný do textu, je následne na práci výskumníka tento text rozdeliť na

tematické jednotky¹⁷ podľa významu. Kódovanie teda prebiehalo s využitím šiestich dimenzií, prevzatých apriórne z teórie reflexívneho dobrovoľníctva.

---

¹⁷ Jednotkou môže byť slovo, skupina slov, veta, súvetie či celý odstavec. Podstatné je, aby táto jednotka tvorila ucelený významový celok.

6. Rozhovory

6.1 Profily respondentov

Zdrojom dát pre výskum boli výpovede 10 respondentov. Keďže výber dobrovoľníkov prebiehal kvôli snahe obsiahnuť variabilitu skúseností, s dôrazom na genderovú vyváženosť, rozhovorov sa zúčastnilo 5 žien a 5 mužov. Výber respondentov podľa veku bol stanovený samotným programom EDS, ktorý je určený mladým ľuďom vo veku 17 – 30 rokov. Vekové rozpätie vzorky však bolo trochu iné – respondenti sa pohybovali na škále od 24 do 30 rokov, čím sa podarilo pokryť len polovicu plánovaného rozpätia. Všetci respondenti sa zúčastnili dlhodobej EDS v zahraničí, trvajúcej od 5 do 12 mesiacov. Spektrum hostiteľských krajín tvoril Island, Španielsko, Chorvátsko, Estónsko, Nemecko, Gruzínsko a Turecko. Niektoré krajiny sa vyskytli u viacerých respondentov, čo ukazuje tabuľka č. 4.

Tabuľka detailnejšie popisuje zúčastnených respondentov (ktorým sú pridelené fiktívne mená), dĺžku jednotlivých rozhovorov, dátum kedy rozhovor vznikol, vek respondenta, krajinu, kde vykonával dobrovoľnícku službu a typ práce.

Tabuľka č. 4

Pseudonym	Dátum rozhovoru	Dĺžka rozhovoru	Vek	Krajina EDS	Typ práce
Jozef	11.12.2017	48 min.	28	Španielsko	Práca v centre mládeže, vedenie krúžkov a práca v informačnom centre
Kateřina	13.12.2017	1 hod. 15 min.	28	Island	Výsadba stromov, budovanie turistických chodníkov
Daniela	8.1.2018	50 min.	30	Turecko	Výučba angličtiny na strednej škole, práca v centre mládeže
Jan	6.2.2018	52 min.	24	Španielsko	Práca v komunitnom centre, výučba angličtiny
Ivana	1.3.2018	1 hod. 20 min.	26	Estónsko	Práca v centre mládeže, organizovanie voľnočasových aktivít
Karolína	15.3.2018	38 min.	24	Nemecko	Práca v dome česko – nemeckej spolupráce, pomoc s integráciou utečencov

Petr	18.3.2018	37 min.	27	Island	Vedenie dobrovoľníckych skupín v rámci medzinárodných workcampov
Jakub	30.3.2018	1 hod. 10 min.	24	Španielsko	Práca na radnici, výučba angličtiny, vedenie projektu výberu EDS dobrovoľníkov
Matěj	4.4.2018	40 min.	25	Chorvátsko	Práca v kultúrnom centre, komunikácia s umelcami, organizovanie udalostí
Tereza	15.4.2018	55 min.	24	Gruzínsko	Práca s deťmi a mládežou, sezónna práca v ekologickom centre

Zdroj: autorka

Respondent: Jozef

Vek: 28

Miesto výkonu EDS: Španielsko

Jozef sa ešte ako študent zúčastnil jazykového kurzu v Salamance. Už počas pobytu v Španielsku premýšľal o možnostiach ako sa tam vrátiť. Po návrate do Českej republiky si však našiel prácu, v ktorej viac ako rok zotrval. Keď ho začala táto práca „*strašne ubíjať*“, vrátil sa opäť k myšlienke odchodu, ideálne do Španielska. Počas svojej EDS strávil v centre mládeže jeden rok, kde viedol voľnočasové krúžky, pomáhal deťom s domácimi úlohami a zároveň pracoval v informačnom centre, kde poskytoval informácie o programe Erasmus+. Skúsenosť z EDS pre neho predstavuje míľnik v živote, pretože mu umožnila získať potrebné znalosti v oblasti práce s mládežou, naučil sa španielsky a po návrate do Českej republiky si našiel prácu v tomto odbore. Dnes pracuje vo voľnočasovom klube na základnej škole, kde zároveň vedie medzinárodné projekty, vrátane EDS.

Respondent: Kateřina

Vek: 28

Miesto výkonu EDS: Island

Kateřina je vyštudovaná právnička, ktorá po ukončení štúdia pracovala v advokátskej kancelárii. Podobne ako Jozef, začala mať v práci problémy a túžila po zmene. Už dlhší čas chcela navštíviť Island a keďže poznala program EDS, nezáväzne si začala prezerať

rôzne ponuky dobrovoľníctva na Islande, keď narazila na ekologický projekt zalesňovania ostrova. V rámci EDS pracovala so skupinou ďalších dobrovoľníkov, sadili stromy a budovali turistické chodníky. Po návrate prijala ponuku práce v oblasti práva z finančných dôvodov, no uviedla, že by preferovala zamestnanie v oblasti neziskového sektoru, pretože nepociťuje zadosťučinenie tak, ako pri práci na Islande.

Respondent: Daniela

Vek: 30

Miesto výkonu EDS: Turecko

Danielin projekt EDS sa odohrával v Turecku. Jej pôvodným plánom však bolo vycestovať do Ruska, kde sa po krátkej dovolenke túžila znova vrátiť. Tiež v čase hľadania skončila v zamestnaní a nechcelo sa jej hneď nastupovať do ďalšej práce. Projekt v Rusku sa jej dlhodobo nedarilo nájsť a tak využila „last minute“ ponuku projektu v menšom meste v centrálnom Turecku. Pravdepodobne aj málo času na prípravu jej odchodu spôsobilo, že projekt na ktorý vycestovala nebol taký, ako si predstavovala. Svoju skúsenosť hodnotí skôr negatívne, avšak ako sama uznala, mnoho vecí sa naučila. Pracovala prevažne v centre mládeže a viedla konverzačné hodiny angličtiny na miestnej strednej škole. Po návrate sa presťahovala za prácou do Poľska a v blízkej budúcnosti plánuje vycestovať do Kanady.

Respondent: Jan

Vek: 24

Miesto výkonu EDS: Španielsko

Jan po absolvovaní niekoľkých medzinárodných krátkodobých projektov premýšľal o účasti na dlhodobejšom dobrovoľníckom programe. Keďže mal kontakt na organizáciu v Madride, ozval sa priamo im. Aj napriek tomu, že sa jeho odchod tiež zaraďuje k „last minute“, on už danú organizáciu poznal a vedel kam ide. V tom čase bol však zamestnaný vo firme, kde mal nastupovať na vyššiu pozíciu. Jeho rozhodovanie bolo o to ťažšie, no dal prednosť dobrovoľníctvu. V Španielsku pracoval v organizácii pre mládež, kde učil angličtinu a zúčastňoval sa aj iných vzdelávacích aktivít. Dnes žije v Česku, ale pravidelne cestuje do Španielska a má v pláne založiť organizáciu pre podobné dobrovoľnícke projekty.

Respondent: Ivana

Vek: 26

Miesto výkonu EDS: Estónsko

Ivana vyštudovala geografiu a po neúspešnej prihláške na doktorandské štúdium sa ešte nechcela zamestnať. Rozhodla sa teda pre EDS o ktorej už dlhší čas vedela. V centre pre mládež v malom estónskom meste práve hľadali českú dobrovoľníčku, takže využila túto príležitosť a o pár týždňov vycestovala. Ivana však mala podmienku cestovať so svojím psom, čo jej bolo umožnené. V centre kde pracovala, organizovala rôzne voľnočasové aktivity pre deti. Dalo by sa očakávať, že pes by pri takejto práci mohol byť prekážkou, avšak jej pomohol pri komunikácii s deťmi prekonať jazykovú bariéru a ostych. Ivana hovorí, že EDS jej umožnila vďaka samote, ktorú prežívala, lepšie spoznať samú seba a získať nový pohľad na život.

Respondent: Karolína

Vek: 24

Miesto výkonu EDS: Nemecko

Karolína, podobne ako Ivana, odišla do zahraničia po neúspešných plánoch na ďalšie štúdium. Keďže sa chcela zlepšiť v nemčine a cestovať, ponuka EDS v Nemecku ju zaujala a prihlásila sa ako dobrovoľníčka do centra česko – nemeckej spolupráce. Jej skúsenosť s touto organizáciou bola od začiatku problematická, keďže pre ňu neboli pripravené nijaké aktivity. Jej proaktívny prístup sa tiež nestretol s odozvou, a tak sa rozhodla angažovať na iných miestach. Viedla vysielanie miestneho rádia, pomáhala utečencom s výučbou nemčiny, vyučovala jogu a tanec. Po skončení EDS aj napriek prvotným neúspechom tvrdí, že to bola výborná skúsenosť. Karolína ostala v Nemecku a prihlásila sa tam na univerzitu, kde dnes študuje.

Respondent: Petr

Vek: 27

Miesto výkonu EDS: Island

Petr si chcel vyskúšať život v zahraničí, pretože neštudoval na vysokej škole a nemal možnosť vycestovať na študijný pobyt Erasmus. V minulosti sa zúčastnil niekoľkých krátkodobých dobrovoľníckych projektov v zahraničí, ale EDS chcel skúsiť najmä preto,

aby sa „*konečne osamostatnil*“ a spoznal medzinárodné prostredie. Desať mesiacov pôsobil ako vedúci workcampov na Islande, kde sa staral o dobrovoľníkov zo zahraničia, organizoval im voľnočasový program a pomáhal im s pracovnými aktivitami. Keďže workcamps sú krátkodobé projekty, počas svojej EDS mal možnosť viesť niekoľko rôznorodých skupín dobrovoľníkov. Po návrate do Českej republiky sa začal venovať práci v lokálnej neziskovej organizácii.

Respondent: Jakub

Vek: 24

Miesto výkonu EDS: Španielsko

Jakub sa o EDS dozvedel v neziskovej organizácii, v ktorej pracoval, kde mal možnosť stretnúť zahraničných dobrovoľníkov, ktorí boli v Česku práve cez tento program. Keďže sa chcel naučiť po španielsky a získať pracovné skúsenosti už počas vysokej školy, rozhodol sa v prvom ročníku odísť na polročný projekt do Španielska. Pracoval na radnici v menšom meste neďaleko Valencie, kde vyučoval angličtinu a neskôr dostal väčšiu zodpovednosť, keď viedol výber ďalších EDS dobrovoľníkov a záujemcov o vycestovanie do zahraničia. EDS nazýva „*velkou školou*“ a tvrdí, že vďaka tejto skúsenosti sa posunul vpred nielen v španielčine ale aj v kariére. Dnes pracuje v medzinárodnej firme a hovorí, že denne čerpá z toho, čo sa na EDS naučil.

Respondent: Matěj

Vek: 25

Miesto výkonu EDS: Chorvátsko

Pre Matěja predstavovala EDS najmä spôsob osamostatnenia sa. Na vysokej škole študoval diaľkovo, pričom žil stále s rodičmi. Po skončení školy si uvedomil potrebu osamostatniť sa. Keď sa od kamaráta dozvedel o EDS, prihlásil sa na projekt v Chorvátsku a o krátky čas odlietal. Tiež sa jednalo o prípad ponuky na poslednú chvíľu. Jeho práca spočívala v organizovaní akcií v kultúrnom centre, kde miestni umelci vystavovali svoje diela a kde sa stretávali. Zároveň sa staral o denný chod centra a poskytovanie informácií pre verejnosť. Matěj, ovplyvnený touto umeleckou komunitou, sa začal vo voľnom čase venovať fotografii a po návrate do Česka začal fotiť profesionálne.

Respondent: Tereza

Vek: 24

Miesto výkonu EDS: Gruzínsko

Tereza bola dva roky zamestnaná v medzinárodnej firme, keď pocítila vyhorenie. Uviedla, že spomínaná práca pre ňu naďalej nemala zmysel a chcela sa venovať niečomu, kde by videla okamžitý výsledok svojej práce. Hľadala si možnosti dobrovoľníctva v zahraničí a keď spočítala výhody programu EDS, prihlásila sa na projekt v malom gruzínskom meste, v komunitnom centre pre mládež. V tomto centre Tereza strávila deväť mesiacov, organizovala konverzačné hodiny angličtiny a príležitostné akcie pre deti. Počas leta pomáhala v ekologickom centre, ktoré bolo súčasťou danej organizácie. Tereza dnes pracuje v centre voľného času ako koordinátorka, no premýšľa o návrate do Gruzínska.

6.2 Biografický referenčný rámec

Otázka: Ako sa prejavuje vzťah dobrovoľníckej skúsenosti so životnou dráhou jednotlivca?

V rámci prvej dimenzie som sa zamerala na skúmanie toho, ako dobrovoľnícka skúsenosť respondenta súvisí s jeho životným príbehom, plánmi do budúcnosti a vnímaním samého seba. Typický individualizovaný dobrovoľník si svoju životnú dráhu konštruuje sám. Je súčasťou spoločnosti, v ktorej denne pociťuje neistotu z ťažko predvídateľnej budúcnosti. Oproti kolektívnemu dobrovoľníkovi, ktorý bol súčasťou komunity, „zakorenený“ v jednom mieste a zamestnaní, je život moderného dobrovoľníka viac závislý od príležitosti, ktoré vyhľadáva a možností, ktorých sa chopí.

Viacerí respondenti uviedli, že k rozhodnutiu vycestovať a stať sa dobrovoľníkom ich okrem iného, priviedla práve ich životná situácia. Po analýze rozhovorov som sa rozhodla ukotviť výpovede do nasledovných kategórií:

Kategórie:
<ul style="list-style-type: none">
• Potreba životnej zmeny
• Hľadanie zmyslu
• Potreba osamostatnenia
• Plán B
• Oddialenie pracovného života

Kategória: Potreba životnej zmeny

Potreba životnej zmeny sa v rozhovoroch s dobrovoľníkmi opakovala viackrát. Boli to mladí ľudia vo veku 24 až 30 rokov, no mnohí z nich už pocítili v práci vyhorenie, alebo ich život skĺzol do stereotypu. Vidíme tu odkaz na teóriu Hustinx a Lammertyna – moderný človek je obklopený možnosťami, nie je zakorenený v jednom zamestnaní a môže z neho odísť kedykoľvek, napríklad keď nájde lepšiu príležitosť. EDS môže byť vnímaná ako únik z každodennosti alebo ako spôsob budovania vlastného potenciálu. Rovnako môže predstavovať spôsob vysporiadania sa s nežiaducou kariérou situáciou.

Niekoľkí respondenti uviedli, že vtedajšia práca, ktorú vykonávali bola vlastne jedným z hlavných dôvodov, prečo sa rozhodli pre EDS. Myšlienka niekoľkomesačného pobytu v zahraničí, predstavovala spôsob ako uniknúť, zažiť niečo nepoznané, zmeniť okruh ľudí, alebo „vypnúť“ formou aktívneho oddychu. Dobrovoľníctvo sa v tomto ohľade zdalo ako vhodný prostriedok k zmene.

Pre Jozefa bola účasť na EDS nielen únikom z práce a stereotypu, ale aj spôsob ako sa venovať práci, ktorá ho lákala už v minulosti, keď bol dobrovoľníkom na detskom oddelení v nemocnici. Dobrovoľníctvo a práca s deťmi boli skôr jeho koníčkom, no ako sa ukázalo po návrate z EDS, táto skúsenosť spustila pozitívnu zmenu v jeho kariérom živote a dnes pracuje vo voľnočasovom klube na základnej škole.

„No, v práci jsem byl nějaký rok a začala mě strašně ubíjet. Tak jsem začal na internetu hledat různé možnosti, a najednou mi přistála pod rukou stránka, kde byly rozepsané možnosti dobrovolnictví (...) takže jsem si o tom začal vyhledávat více informací, taky proto, že mi ta myšlenka dobrovolnictví byla blízká.“ (Jozef)

Ďalší respondenti si jednoducho chceli vyskúšať dobrovoľníctvo v zahraničí a zmeniť prostredie, očakávajúc zmenu. Z výpovedí vyplýva, že respondentov odrádzal hlavne stereotyp každodennosti a lákala ich vidina medzinárodného prostredia a cestovania.

„Já jsem nechtěl zůstat v tom, že se tady zaseknu v Praze, s nějakou jednou prací. A už to vypadalo prostě tak nějak, že bych mohl zůstat vlastně v té stejné firmě a chtěl jsem nějakou změnu. (Jan)

Kategória: Hľadanie zmyslu

Ďalšou frekventovanou kategóriou, ktorá rezonovala vo výpovediach bolo hľadanie väčšieho zmyslu v živote. Táto odpoveď sa vyskytovala u tých respondentiek, ktoré už nejaký čas pracovali a cítili, že namiesto kancelárskej práce by sa chceli venovať niečomu, v čom vidia hlbší zmysel.

Kateřina pred odchodom na EDS pracovala v oblasti práva a svoju prácu nazývala utrpením. Po skončení vysokej školy to bolo jej prvé zamestnanie, kde zistila, že typ kancelárskej práce ju nenapĺňa, no naopak unavuje. Tu sa premieta charakter moderného dobrovoľníka, ktorý hľadá sebanaplnenie v tom čo robí a nevidí problém v radikálnej zmene, ak mu niečo nevyhovuje. U Kateřiny bola touto rýchlou zmenou spontánna prihláška na EDS, výpoveď vo vtedajšej práci a niekoľkomesačný pobyt na Islande.

„Opravdu ten styl života být venku mezi lidmi, povídat si, smát se a u toho dělat něco smysluplného mi přijde přirozenější, než tady člověk trpí 8 hodin v kanceláři, aby pak měl ten svůj život. Asi to byla nějaká taková krize (...) i obecně únava z toho kancelářského života. Nejenom hledání většího smyslu, ale i ta únava. Já jsem měla plný zuby té konkrétní práce.“ (Kateřina)

U Terezy je vidieť podobný vzorec správania – po tom, čo nastúpila do medzinárodnej korporácie zistila, že jej práca je skôr mechanická a neprichádza do kontaktu s tými, pre ktorých túto prácu vykonáva. Chcela vidieť zmysel v tom, čo robí a pre koho to robí.

„Chtěla jsem dělat něco smysluplnějšího, než tady sedět v té korporaci. Netušila jsem co, ale hledala jsem hlavně různé projekty v zahraničí a pak jsem jednou narazila na EDS projekt v Gruzii. Bylo to takové malé městečko poblíž Tbilisi a my jsme tam s místní mládeží organizovali volný čas dětem z té lokality. S ostatními EVS dobrovolníky jsme dávali zdarma hodiny angličtiny, kroužky a také v létě jsme pracovali v eko vesnici. Když ty děti za námi chodili a měli o to zájem, tak jsem si říkala, že to co dělám, má smysl.“ (Tereza)

Kategória: Potreba osamostatnenia

Dôvodom pre odchod do zahraničia na dobrovoľnícku službu, najmä pre mladého človeka, môže byť túžba stať sa samostatným. Keďže EDS je určená pre mládež vo veku, kedy dospieva a zisťuje, čo chce v živote robiť, je výbornou školou práve medzinárodné

dobrovoľníctvo. Človek žije v krajine, kde sa hovorí cudzou rečou, je obklopený inou kultúrou a zvykmi a v takomto prostredí musí žiť, bez rodičov a s mnohými problémami sa musí naučiť vysporiadať sám.

Pre Matěja bol dôvod ten, že celý život žil s rodičmi v jednom meste a dovtedy nemusel byť za seba plne zodpovedný. Keď pocítil potrebu sa osamostatniť, využil k tomu práve možnosť zahraničného dobrovoľníctva.

„Viš, já jsem tady celý život bydlel v Plzni s rodiči. Studoval jsem taky jenom dálkově, a když jsem skončil školu, najednou jsem cítil ohromnou potřebu žít sám, odejít. Někam dál než do Prahy, ideálně ven. No a pak jsem viděl, že můj kamarád byl přes léto v Turecku, a tak jsem se dozvěděl o téhle možnosti. Našel jsem na Facebooku nabídku jít od září do Chorvatska na 8 měsíců a za pár týdnů jsem letěl. Když pak najednou řešíš běžný problémy jako peníze, úklid v bytě a podobný věci, cítíš se tak nějak dospěle. A tohle já asi potřeboval.“ (Matěj)

U Petra bolo dôvodov viac, ale túžba osamostatniť sa a spoznať medzinárodné prostredie ho priviedla k myšlienke prihlásiť sa na EDS.

„Chtěl jsem si vyzkoušet žít v zahraničí, protože jsem studoval vyšší odbornou jenom, takže jsem se nemohl dostat nikam v rámci Erasmus, to na VOŠ není možnost. Předtím jsem se zúčastnil jenom 2 nebo 3 krátkodobých dobrovolnických projektů, a když jsem měl tady tu možnost EVSky, tak říkám - hele jó, člověk se zkusí osamostatnit a poznat to mezinárodní prostředí.“ (Petr)

Kategória: Plán B

Rozhodnutie odísť na EDS tiež súviselo so životnou dráhou jednotlivcov v oblasti štúdia. Dve respondentky uviedli, že pred odchodom na EDS sa neúspešne hlásili na ďalší stupeň vysokej školy. Obidve túžili po medzinárodnej skúsenosti a preto svoju situáciu využili práve pre tento krok. Účasť na EDS teda brali ako dočasné riešenie svojej vtedajšej situácie.

Ivana síce dostala ponuku študovať iný odbor, no nemala oň záujem, preto sa rozhodla pre EDS. Dôvodom bolo, že plánovala vycestovať v rámci študijného programu Erasmus, no taká príležitosť sa jej v najbližších mesiacoch nečrtala. Preto zvolila alternatívu – dobrovoľníctvo v zahraničí.

„Já jsem chtěla jít na doktorát, pak v rámci doktorátu když tak někam odjet. Já jsem jako nejela na studijní Erasmus během výšky. Ten doktorát mi nevyšel a tak jsem nevěděla co (...) a nechtělo se mi ještě do full time práce. Tak jsem se koukala, jaké jsou možnosti někam vyjet.“ (Ivana)

„Já jsem chtěla po svém bakaláři mít nějakou mezinárodní zkušenost, vypilovat svůj jazyk, no především jsem chtěla ale na magisterské studium, no jenže pak mi to úplně s těmi přihláškami nevyšlo.“ (Karolína)

Karolína, podobne po neúspechu s přihláškami odišla na EDS do Nemecka, kde strávila pol roka. Po ukončení služby ostala v Nemecku, kde sa jej podarilo dostať na magisterské štúdium.

Kategória: Oddialenie pracovného života

Zaujímavým spoločným znakom viacerých výpovedí bola snaha o oddialenie nástupu do zamestnania. Dobrovoľníci sa rozhodli k tomu využiť príležitosť dlhodobej EDS, získať čas a možnosť premyslieť si, čo chcú v živote robiť, alebo kam sa ďalej posunúť. Mnohí už mali predošlú zahraničnú dobrovoľnícku skúsenosť z minulosti a chceli na ňu nadviazať, pričom pobyt v zahraničí mal byť východiskom z ich vtedajšej situácie.

„Měsíc jsem byla v Německu na nějakém dobrovolnickém projektu a pak jsem si říkala, že bych ještě takhle někam jela, že ještě se mi nechce úplně pracovat, že bych chtěla někam jet jako dobrovolník.“ (Daniela)

Daniela aj Karolína mali možnosť zamestnať sa. Oni sa však rozhodli dobrovoľne nástup do práce oddialiť a to tým spôsobom, že vycestujú do zahraničia. Ako vhodná možnosť im prišla do cesty EDS.

„Pracovat se mi ještě úplně nechtělo, a spíš jsem byla rozhodnutá někam odjet, tak jsem hledala různé způsoby a možnosti jak se dá kam vycestovat.“ (Karolína)

6.3 Štruktúra motivácie

Aké sú hlavné motivačné faktory dobrovoľníka?

Motivácia je pri dobrovoľníctve zásadným faktorom. U respondentov som zisťovala, ktoré motivačné faktory najvýraznejšie ovplyvnili ich rozhodnutie odísť na EDS a v akej miere spomínané motivácie reprezentujú individualizovaný typ dobrovoľníctva. Je známe, že reflexívny dobrovoľník si z ponuky dobrovoľníckych aktivít vyberá na základe svojich preferencií a záujmov. Kolektívny dobrovoľník je súčasťou komunity, v ktorej je

nepísaným pravidlom zúčastňovať sa na jej zvelaďovaní a upevňovaní väzieb. Dobrovoľníctvo môže v tomto prípade prispievať k upevneniu vlastnej pozície v skupine, čo však ale neznamená absenciu altruistických motívov. V oblasti motivácií som sa rozhodla usporiadať zozbierané kódy do kategórií, ktoré by bližšie špecifikovali dôvody jednotlivých respondentov k dobrovoľníctvu.

Kategórie:
<ul style="list-style-type: none"> • Zlepšenie jazykových schopností • Cestovanie • Nadobudnutie skúseností • Sebarealizácia • Dobrovoľníctvo ako koníček

Kategória: Zlepšenie jazykových schopností

Ako jedna z hlavných motivácií u viacerých respondentov bolo zmienené nadobudnutie jazykových kompetencií, alebo zdokonalenie sa v cudzom jazyku, ktorým už na nejakej úrovni hovorili. Motivácie reflexívneho dobrovoľníka sú často prepojené so získavaním kompetencií pre budúcnosť (napr. pre budovanie vlastnej pracovnej kariéry) a nadobúdaním znalostí. Program EDS nielenže prebieha v cudzine, ale dobrovoľník absolvuje aj intenzívny jazykový kurz, v trvaní niekoľkých týždňov, až mesiacov, čo viacerí považovali za výbornú príležitosť rozvíjať svoje vedomosti.

„Já jsem chtěla do Německa, protože jsem si říkala, že německy relativně umím, a chtěla bych tu němčinu mít perfektní (...) Měla jsem, řekla bych B1, ale nemluvila jsem moc. Tak jsem se začala koukat na různé stáže, a tohle dobrovolnictví mně relativně zaujalo, protože to nebylo zas tak daleko a ten popis byl fajn, tak jsem si řekla, proč to nezkusit.“ (Karolína)

Pre Karolínu aj Jakuba bolo zdokonalenie sa v cudzom jazyku prioritou. Pobyt v zahraničí a lingvistická podpora pomáhajú dobrovoľníkom budovať ich potenciál, pričom nadobudnuté jazykové znalosti využijú nielen počas pobytu v cudzej krajine ale aj po návrate.

„Bylo tam moc příležitostí, kde jsem se mohl učit. Moje organizace mě podporovala v tom, abych se naučil plyně španělsky. Měl jsem osm hodin týdně výučby – tři hodiny ve škole a pět hodin konverzace. A pak jsem se vrátil s B2 ze španělštiny.“ (Jakub)

Kategória: Cestovanie

Významným motivačným faktorom pri medzinárodnom dobrovoľníctve je možnosť cestovania. Keďže program EDS poskytuje financie na dopravu a hradí pobyt dobrovoľníka v cudzej krajine počas celej doby trvania projektu, stáva sa tak vyhľadávaným najmä medzi mladými ľuďmi. Niektorí respondenti mali už vopred vybrať jednu či niekoľko krajín, v ktorých cielene vyhľadávali projekty.

„A v poslední řadě jako jsem velký cestovatel, už jsem dlouho nikde nebyla. Konkrétně Island, tam jsem dlouho chtěla jet. Takže ta EVS je pro mě jedna z nejlepších variant, jako pro někoho, kdo už pracuje, vyjet do zahraničí (...) Já jsem v životě nesázela stromy, takže pro mě to, že se to naučím a budu lesník, je prostě výborná věc. A možná i trochu kontrast k té kancelářské práci. Takže pro mě představa, že budu běhat v přírodě, zašpiním se a budu na vzduchu, v tu chvíli byla úplně výborná.“ (Kateřina)

Daniela túžila precestovať Rusko, naučiť sa jazyk a dozvedieť sa viac o jeho kultúre. EDS bol pre ňu spôsob, ako by sa to mohlo podariť. Vedela, že ak sa stane dobrovoľníčkou, získať víza nebude problém.

„Taky proto, že normálně vlastně není šance do Ruska jet na nějakou delší dobu, protože tam jsou problémy s vízem a normálně třeba turistický vízum dávají na měsíc a je problém se tam dostat na déle. A právě ta EVS ti zařídí vízum, mně to přišlo, že to je dobrá příležitost.“ (Daniela)¹⁸

Kategória: Nadobudnutie skúseností

Ako získať pracovnú skúsenosť? Pre niektorých dobrovoľníkov bola práve EDS cestou, ako sa posunúť vo svojom odbore, prípadne si rozšíriť obzory v inej sfére. Dlhodobá dobrovoľnícka skúsenosť, napríklad v cudzom prostredí, môže byť výhodou v životopise aj v bežnom živote.

---

¹⁸ Dobrovoľníčka sa zúčastnila EDS v Turecku, ale vo svojej výpovedi spomínala motivácie, prečo sa chcela najprv prihlásiť na projekt do Ruska.

Jakub odchádzal na EDS s túžbou získať skúsenosti popri vysokoškolskom štúdiu. Hneď v prvom ročníku odišiel na polroka do Španielska. Hovorí, že z toho čo sa naučil za 6 mesiacov, čerpá pri práci do dnes.

„EVS by měla být vzdělávacím projektem pro toho člověka, který tam jede a on se má vzdělávat tím, že pracuje. Já jsem rád, že u té naší organizace se to podařilo na sto procent. Ono to determinovalo celé to moje budoucí pracovní nastavení, očekávání, co chci dělat. Opravdu mě to posunulo, dalo mi to spoustu dovedností. I díky tomu jsem pak byl schopný nastoupit do banky na pozici analytika. Naučil jsem se jak komunikovat s lidmi a řídit nějaký projekt. Tehdy to byla velká škola.“ (Jakub)

U Jozefa šlo o podobný prípad. Túžil sa naučiť viac o práci s deťmi a mládežou, preto tento fakt zohľadnil pri výbere. V jeho prípade predstavovala EDS spôsob, ako si nezáväzne vyskúšať danú prácu a zistiť, či sa tejto oblasti chce ďalej venovať.

„Nejvíc jsem toho zažil právě v tom nízkoprahu¹⁹, kde jsem byl v podstatě 80% svého času. Před odjezdem jsem si dal za cíl naučit se něco víc o práci s dětmi a s mládeží, protože jsem z úplně jiného oboru, a právě tahle zkušenost, kterou jsem tam měl, mi dala hodně do budoucnosti.“ (Jozef)

Kategória: Sebarealizácia

Dobrovoľníctvo ako forma sebarealizácie? Viacerí respondenti odkázali na túto výhodu. Niektorí odišli na EDS so zámerom realizovať sa v nejakej oblasti, iní objavili svoj potenciál počas výkonu služby.

Pre Matěja bola EDS najmä spôsobom, ako sa osamostatniť. V priebehu každodenných aktivít pomaly zisťoval, že práve táto práca mu umožňuje rozvinúť svoj potenciál a robiť niečo, čo ho baví. Popri práci sa začal venovať fotografovaniu, ku ktorému, ako sám hovorí ho priviedla práve komunita ľudí združujúcich sa v centre, kde pôsobil ako dobrovoľník.

„Díky téhle práci jsem se začal realizovat v tom, co mně vždy lákalo (...) organizoval jsem různé akce pro místní umělce, kteří do toho centra čas od času zašli a nejenom prezentovali svá díla, ale taky se setkávali, a prostě to bylo velice oblíbené místo všech

---

¹⁹ „Nízkoprah“ je centrum, ktoré je verejnosti, či konkrétnej cieľovej skupine jednoducho prístupné a často ponúka svojich klientom služby zdarma, bez administratívnych prekážok.

takhle smýšlejících lidí. Tahle komunita mi byla docela blízká, takže tak trochu i díky tomu jsem začal dělat, co mně baví.“ (Matěj)

Pre Kateřinu bol pri výbere projektu typ práce veľmi dôležitý, práve z dôvodu možnosti pracovať v oblasti ekológie a učiť sa od odborníkov. Sama mala predošlé skúsenosti s touto oblasťou a túžila po manuálnej práci v prírode, ktorá by jej priniesla pocit užitočnosti a vnútornej spokojnosti.

„Tam jsme pomáhali, dělali jsme lesní stezky, taky stezku pro důchodce, aby se mohli projít lesem, takže to byla i pro mě velká seberealizace. Tady dělám jako intelektuálně náročnou práci, nějaká satisfakce tam je, ale to vnitřní uspokojení se nedá srovnat.“ (Kateřina)

Karolína v organizácii, kde vykonávala EDS, napriek svojej snahe, nenašla podporu svojich nápadov. Po negatívnej skúsenosti s vedením organizácie sa rozhodla vo voľnom čase venovať aktivitám, ktoré považovala za zmysluplné. S inou dobrovoľníčkou začali učiť nemčinu utečencov, kde s mnohými z nich museli začínať od úplných základov. Počas svojej EDS absolvovala kurz učiteľky jogy a tanca a aj takýmto spôsobom pomáhala ľuďom integrovať sa do spoločnosti.

„No a pak jsem začala učit uprchlíky jógu. Mám bezvadný zkušenosti s tím, jak to pro ně funguje jako relaxační metoda a to mě hrozně těší. Taky jsem začala docházet do školy, kde jsou taky uprchlíci, co se nejdřív učí německy a pak se vyučí nějakému řemeslu. Pomáhala jsem tam učitelce s výukou němčiny. My jsme měli zrovna analfabetickou třídu, oni neuměli číst ani psát, ale byli tak motivovaní a tohle mě dokázalo tak posunout dopředu, že jsem měla pocit, tak tohle je jak má EDS vypadat.“ (Karolína)

Kategória: Dobrovoľníctvo ako koníček

U viacerých respondentov zaznela odpoveď, že dobrovoľníctvo ich proste „baví“. Dobrovoľníctvo nevnímajú len ako formu pomoci druhým, ale ako prostriedok zábavy a trávenia voľného času. Tí, ktorí sa už pred EDS venovali v istej miere dobrovoľníctvu, vnímali EDS ako pokračovanie niečoho, čo už začali v minulosti a čo ich naplňalo. Napríklad dobrovoľník Jozef sa už v minulosti dobrovoľníctvu venoval, ešte ako študent a neskôr zistil, že práve toto je oblasť v ktorej chce byť viac aktívny.

„Tak jsem se začal angažovat v nemocnici v Motole, jako dobrovolník, začal jsem tam pomáhat nepravidelně s volnočasovými aktivitami, vlastně pro děti, který tam byly

dlouhodobě hospitalizovaný. No a nějak mně ta dobrovolnická práce chytla, tak jsem začal přemýšlet, co dál.“ (Jozef)

Jan sa pred svojou EDS niekoľkokrát zúčastnil medzinárodných dobrovoľníckych projektov, ktoré ho natoľko zaujali, že sa rozhodol zapojiť do dlhodobého projektu, pretože dobrovoľníctvo viac vníma ako zábavu.

„Já jsem se k mezinárodním dobrovolnickým projektům dostal asi tak 5 let zpátky, které ale byly krátkodobé. No a věděl jsem, že bych chtěl jít i na dlouhodobější projekt, přímo EDS. Hlavně jako proto, že mně tady ten segment hodně baví a zajímá, co se týče dobrovolnictví.“ (Jan)

6.4 Zameranie a intenzita záväzku

Akú formu angažmánu dobrovoľníci preferovali?

Pri tretej dimenzii bolo cieľom zistiť, akým spôsobom sa dobrovoľníci v organizácii angažovali a aký typ záväzku preferovali. Teoretické zdroje hovoria, že nepredvídateľná životná dráha vedie individualizovaného dobrovoľníka k nepravidelnému a náhodnému angažmánu. Charakter zapojenia závisí najmä od jeho vlastných biografických potrieb. U respondentov prevažovali dve kategórie odpovedí.

Kategórie:
<ul style="list-style-type: none">
• Dočasnosť
• Možnosť výberu

Výpovede vytvorili obraz o tom, aký prístup má moderný dobrovoľník k zapojeniu. Vychádzajúc z rozhovorov, nebolo ničím neobvyklým, že respondent vopred stanovil svoje kritériá, ktoré museli byť splnené, aby mu daný projekt vyhovoval. Mnohí počítali s tým, že ide o časovo ohraničenú aktivitu, ktorá má svoj začiatok a koniec. Projekt musel zapadnúť ako kúsok skladačky do ich plánov, alebo byť dočasným riešením vzniknutej situácie. Nasledujúce kategórie odkrývajú, ako sa respondenti postavili k projektovému zameraniu a intenzite záväzku.

Kategória: Dočasnosť

Kategória s názvom *Dočasnosť* odkrýva najčastejšie sa opakujúci prvok, ktorý zmienilo niekoľko respondentov. Časové ohraničenie plánovanej aktivity bolo pre

respondentov kľúčové, v čom vidieť opačné smerovanie v porovnaní s tradičným dobrovoľníkom.

Kateřina vyzdvihuje dočasnosť svojho projektu. V jej prípade znamenala EDS únik z reality každodenného života. Uvedomovala si, že do svojej práce sa bude musieť jedného dňa vrátiť. O to intenzívnejšie prežívala 5 mesiacov dobrovoľníctva v zahraničí, kde aj svoju prácu vnímala ako zážitok, či dobrodružstvo. Časové obmedzenie projektu vytvára intenzívnejšie vnímanie okolností, človek si všetko nové a iné užíva a ako sama hovorí, môže svoj zážitok maximalizovať. Tiež si uvedomuje, že rutina dlhodobého projektu v trvaní niekoľkých rokov by v nej možno zanechala iný dojem.

„Sázení stromů by mně asi taky nebavilo 5 let vkuse, že to byly nějaký specifický podmínky a tak to беру. Byl to časově omezený projekt a to mi taky říká spousta kamarádů, proto je to tak skvělý. Člověk tam jel na 5 měsíců a mohl to maximalizovat, ten svůj zážitek, emoce, dobrodružství a všechno. A kdybych tam byla na 5 let, tak možná bych se tam začala nudit.“ (Kateřina)

Respondentka Karolína, popisujúca svoju negatívnu skúsenosť, vnímala časové ohraničenie projektu tiež ako pozitívny faktor. Spočiatku sa jej zdal projekt kratší ako zvyčajné dlhodobé projekty. Svoju EDS skúsenosť však z celkového pohľadu hodnotila pozitívne. Vďaka nefungujúcemu projektu si hľadala vlastné aktivity, čo jej pomohlo stať sa súčasťou miestnej komunity, kde bola po krátkom čase aktívnou členkou, čo ju v konečnom dôsledku posunulo ďalej.

„A taky je důležité říct, že to bylo na 5 měsíců, to bylo dopředu dohodnuté. Že třeba normálně ty projekty jsou delší, no díkybohu, že tenhle nebyl.“ (Karolína)

Respondent Jakub vedel presne, aký projekt je pre neho ten pravý, kde sa má odohrávať a koľko mesiacov má trvať. Jakub sa však dobrovoľníctvu venuje dlhodobo, dokonca v rámci jednej organizácie, čím vykazuje aj známky kolektívneho dobrovoľníka. EDS však pre neho bola hlavne spôsobom, ako sa naučiť jazyk a získať pracovné skúsenosti.

„Já jsem tam byl dva roky předtím na dovolené, no ale pak jsem si říkal, že tomu jazyku vůbec nerozumím. Takže jsem se chtěl přihlásit na projekt to Španělska, to bylo jedno kritérium. Druhým kritériem byla práce s projekty, v kanceláři a třetím byla časová omezenost, kvůli škole.“ (Jakub)

Kategória: Možnosť výberu

Moderný dobrovoľník sa nezapája do aktivít bez rozmyslu. V prvom rade kladie dôraz na vlastné záujmy a plány. Je pre neho dôležité mať možnosť výberu a nájsť pre seba taký projekt, ktorý do jeho biografie zapadne. Zozbierané výpovede odzrkadľujú prístup moderného človeka, ktorý je nielen slobodný pri výbere, no zároveň plne zodpovedný za svoju voľbu.

„Odepsal jsem na dva projekty a měl jsem to štěstí, že mi odepsali ze dvou, takže jsem si mohl vybírat, a jelikož vlastně ten první byla práce v domově důchodců, tak jsem zvolil ten druhý, který byl zaměřený na práci s dětmi v nízkoprahovém klubu a bylo to vlastně i po delší dobu. No a asi po 4 měsících jsem odjížděl do Španělska.“ (Jozef)

Jan vo svojej dobrovoľníckej skúsenosti videl najmä vybočenie zo stereotypu, ktorý dlhodobo zažíval. Ako sám priznal, prioritou pre neho bola možnosť zábavy, cestovania a navštívenia krajiny, ktorá by tieto parametre spĺňala. Preto si cielene vybral Španielsko a organizáciu, ktorú už dlhšie poznal.

„Tak jsem věděl, že na tu EVS chci, jako dlouho před tím než sem tam jel. Jenom jsem šáněl něco, kde bych vydržel, protože mám rád zábavu a taky bylo pro mě důležité, abych si to tam mohl dovolit.“ (Jan)

6.5 Organizačné prostredie

Ako dobrovoľník vnímal prostredie v organizácii kde vykonával službu?

Pri tejto dimenzii som sa zameriavala na ich vnímanie prostredia prijímajúcej organizácie, kde vykonávali činnosť. Prostredie vysielaajúcej organizácie sa nespomína ani v jednej výpovedi. Táto skutočnosť môže vyplývať z toho, že úlohou vysielaajúcej organizácie je najmä zabezpečenie zmlúv a poistenia, no s dobrovoľníkom samotným príde do styku minimálne – jeden krát pred vycestovaním počas krátkeho školenia, prípadne na hodnotiacom stretnutí po návrate. Kategóriu, ktorú som priradila k tejto dimenzii, som nazvala formálna podpora. Respondenti označili prostredie kde pracovali za skôr neformálne, s priateľským prístupom vedenia. Na druhej strane však organizácia zabezpečovala formálnu podporu pre dobrovoľníka tým, že koordinovala jeho aktivity, poskytla mu supervízora, podpísala s ním zmluvu, čím rešpektovala formálne podmienky programu EDS.

Kategórie:
<ul style="list-style-type: none"> • Formálna podpora

Jakubova situácia potvrdzuje, čo bolo napísané vyššie. Vedenie v jeho organizácii preferovalo neformálne vzťahy, ale dôraz sa kládol na správne a efektívne fungovanie aktivít. Jakubov šéf mu poskytol priestor, aby si vyskúšal napríklad vedenie projektu a ponúkol mu svoju podporu.

„Ten můj šéf byl nakloněný novým nápadům. Řekl, my ti zadáme nějaké úkoly, co ti zabere asi tak 50% času a zbytek si najdi sám. Řekni nám, co bys chtěl dělat, my to s tebou vymyslíme a dáme ti všechnu podporu. Pak jsem si vybral, že chci koordinovat tenhle projekt. Prostě ideál, byl jsem obklopený lidmi, naučil jsem se jak pracovat s různými typy lidí, jak je spojit dohromady, jak je motivovat.“ (Jakub)

Kateřina uvádza, že v organizácii kde pracovala, sa kládol dôraz na dobre odvedenú prácu, pretože ju viedli nadšenci. Vzťahy v organizácii však dobrovoľníčka popisuje ako neformálne a kamarátske. Výber nových dobrovoľníkov pre dlhodobé projekty táto organizácia uskutočňovala výhradne prostredníctvom programu Erasmus+, vždy na dobu určitú. V rámci jednorazových aktivít angažovala aj dobrovoľníkov z okolia. Spomínaná organizácia však stálych dobrovoľníkov - členov nemala, dobrovoľnícke skupiny sa u nej striedali niekoľkokrát do roka.

„Ono to nebyla žádná jako hierarchizovaná společnost, my jsme u nich v centrále byli několikrát, to je prostě parta nadšenců do lesů a do stromů. Ale bylo to tam hodně malinké – náš supervizor, pak další čtyři lidi a naše skupinka dobrovolníků. My jako dobrovolníci jsme vůči nim měli normálně smluvní vztah.“ (Kateřina)

Organizácia, v ktorej pôsobil Jan bola vedená len jednou osobou, jej zakladateľkou. Tá sa každoročne spoliehala na príchod EDS dobrovoľníkov, ktorí jej v spolupráci s miestnou mládežou pomáhali s chodom organizácie a vedením aktivít pre miestnu komunitu.

„No ta organizace, pod kterou jsem tam byl, je hodně maličká, vůbec jako žádná velká organizace. Vesměs to vede ta jedna žena, Kamila, která má pod sebou dobrovolníky lokální a mezinárodní.“ (Jan)

6.6 Výber oblasti aktivity

Ako si dobrovoľníci vyberali konkrétne projekty?

Táto dimenzia skúma, akým spôsobom si záujemca vyberal svoju dobrovoľnícku aktivitu a aké aspekty boli pre neho dôležité pri rozhodovaní. Na základe uskutočnených rozhovorov som rozdelila túto dimenziu na niekoľko kategórií. U viacerých respondentov zavážila zmyslupnosť projektu, niektorí si pri výbere definovali vlastné požiadavky. Celkovo možnosť výberu z ponuky projektov bola preferovaná, aj keď u niektorých dobrovoľníkov šlo naopak o spontánne rozhodnutie. Na základe výpovedí som rozdelila kategóriu s názvom *Výberový proces* na ďalšie dve podkategórie – *hľadanie toho pravého* a *last minute*.

Kategórie:
<ul style="list-style-type: none">
• Zmyslupnosť projektu
• Vlastné limity
• Neochota obetovať svoje pohodlie
• Výberový proces<ul style="list-style-type: none">
– hľadanie toho pravého
– „last minute“

Kategória: Zmyslupnosť projektu

EDS je pre mladých ľudí šanca vycestovať alebo sa v nejakej oblasti zlepšiť, no pre mnohých je tiež podstatné, aby aktivita, ktorej plánujú venovať niekoľko mesiacov svojho života, mala zmysel. U respondentov, pre ktorých bola téma projektu kľúčová, bolo pri výbere dôležité zvoliť takú aktivitu, ktorá bude mať zmysel nielen pre dobrovoľníka ale aj pre komunitu.

Napríklad u Jozefa je vidieť, akú dôležitosť pre neho práca s deťmi má. Projekt si vyberal podľa témy, pretože bolo pre neho podstatné pracovať práve v tejto oblasti a nie v inej. Mal na výber z viacerých, tematicky odlišne zameraných projektov, no práve tu videl zmyslupnosť svojej práce.

„Práce s deťmi má podľa mňa zmysel, takže som nejako viac aktívne začal vyhľadávať takový projekt, no a mal som šťastie. Našiel som presne takový, ktorý bol zaměřený na práci s deťmi v nízkoprahovém klubu.“ (Jozef)

Kateřina, ako sama uvádza, má vzťah k ekológii a prírode, čo bol pre ňu jeden z rozhodujúcich faktorov, prečo sa k tomuto projektu pridala.

„Jelikož jsem ekologicky zaměřená, mělo pro mě velký význam přihlásit se na takový projekt, který má, tedy alespoň podle mě, smysl a to co jsme tam dělali je součástí dlouhodobé vize.“ (Kateřina)

Kategória: Vlastné limity

Tak, ako mali dobrovoľníci svoje preferencie, mali aj stanovené hranice a už pri výbere dbali na to, aby projekt neprekračoval ich vlastné limity. Napríklad Daniela uvádza, že tento faktor bol pre ňu pri výbere obzvlášť dôležitý.

„90% projektů byla práce s postiženými lidmi, a to si myslím, že já na to nemám nátlak. Ty holky, co jsme tam potkaly, mi říkaly, že bych to určitě zvládla, ale já si prostě myslím, že na to vůbec nejsem stavěna.“ (Daniela)

Pre Karolínu bolo podstatné finančné zaistenie projektu. Medzinárodné dobrovoľníctvo si často mladí ľudia nemôžu dovoliť, pretože môže byť finančne náročné, či už z hľadiska nákladov na cestu, poistenia, alebo iných poplatkov. V rámci EDS je plná finančná podpora zabezpečená z grantov EÚ, čo mnohým umožní vycestovať aj napriek ich finančnej situácii.

„To pro mě byl taky hodně důležitý faktor ty peníze, protože jsem nechtěla být závislá na rodičích. Ono to je jako dobrovolnictví, ale dostaneš kapesné, zaplatí ti bydlení, dostaneš jízdenku na MHD, jazykový kurz, takže jsem i nakonec docela ušetřila ve výsledku, co bylo fajn.“ (Karolína)

Kategória: Vlastné pohodlie

Pri niektorých respondentoch sa skutočne potvrdilo to, čo Hustinx a Lammertyn nazývali výberom „À la carte“, pripomínajúcim výber z jedálneho lístka. Jednotlivcovi sa ponúkalo niekoľko možností a on si mohol slobodne vyberať podľa toho na čo mal práve „chut“.

“No, tak jsem si dělal ještě nějaký průzkum projektů, našel jsem třeba i projekty na Kanárech, nabídku na projekt do Anglie a nakonec jsem napsal tady do Madridu. Pro mě to bylo docela důležité, protože se mi líbilo hodně to Španělsko. Já jsem hodně zvyklý tady

na Česko a na naše poměry, že je to tady docela na pohodu. Měl jsem třeba i nabídku do Anglie, ale ten projekt se mi úplně nezdál zajímavý a vyhrálo u mě Španělsko.” (Jan)

Jan uvádza, že bolo pre neho dôležité vybrať si ten správny projekt na mieru. V jeho výpovedi sa vyskytol aj ďalší rozmer a to, že ako dobrovoľník si už vzhľadom k pohodliu, na ktoré je zvyknutý, kladie určité podmienky. Kladenie podmienok sa vyskytlo aj u ďalšej respondentky, Ivany, pre ktorú bolo prioritou vycestovať so svojím psom. V tomto prípade je vidieť, že reflexívny dobrovoľník hľadá viac ako len možnosť pomáhať. Dbá na vlastný komfort a zaužívaný spôsob života, pričom s jeho podmienkami súhlasí aj druhá strana. Ako dobrovoľníci chcú cestovať do zahraničia, ale nehodlajú sa obetovať, pretože sú zvyknutí na svoje pohodlie.

„Najednou jsem našla tenhle projekt a chtěla jsem to zkusit, tak jsem tam napsala, že mám psa. Že tam pojedu, ale jen se psem. Žila jsem si tam tak, jak jsem byla zvyklá si žít tady. Protože už jsem nebydlela doma, a normálně jsem si na sebe vydělávala, i když jsem studovala. Takže jsem chtěla mít ten život plus mínus takový, na jaký jsem byla zvyklá. Chtěla jsem mít tu svou nezávislost, kterou jsem měla v Praze.“ (Ivana)

Kategória: Výberový proces

V kontexte dobrovoľníctva znie výberový proces ako vzdialený pojem. Tradičný prístup k prijímaniu dobrovoľníkov bol otvorený každému, kto sa chcel zapojiť. V oblasti medzinárodného dobrovoľníctva sú však kladené isté nároky, vzhľadom k potrebe vybrať osobnosť, ktorá sa nielen bude do daného prostredia hodiť, no ktorá ovláda jazyk a ktorej prítomnosť bude pre organizáciu tiež nejakým spôsobom obohacujúca.

U respondentov je vidieť dva vzorce – ak organizácia vyberala dobrovoľníka v predstihu, dala si na výberovom procese záležať a snažila sa vybrať ideálneho človeka pre svoj projekt. V prípadoch, keď organizácie hľadali dobrovoľníka na poslednú chvíľu, je badateľný rozdiel. Nároky výrazne znížili a pre zachránenie projektu boli ochotní vziať toho, kto sa prihlásil prvý.

Rozdelila som preto túto kategóriu na dva kódy:

- **hľadanie toho pravého**

U Terezy a Kateřiny je vidieť záujem organizácie vybrať tú správnu osobu, ktorej bude môcť zveriť úlohy a zodpovednosť. Výber dobrovoľníka môže mať dokonca niekoľko kôl.

„Aby mě tam přijali, musela jsem prokázat, že to fakt chci dělat. Přece jenom, je to dlouhá doba, a když máš pracovat s dětmi, já to kvituji. Takže chtěli motivační list a pak jsme měli skype telefonát s tím vedoucím jejich, z Gruzie. No a až pak, po dlouhé době, jsem se dozvěděla, že mě vybrali ze sedmi uchazečů, což mě docela překvapilo.“ (Tereza)

Kateřina musela v rámci výberového konania prejsť niekoľkými kolami pohovorov.

„Ten termín pro podání přihlášek byl na konci ledna, s tím, že to mělo 3 kola. To bylo nejdřív podání motivačního dopisu a životopisu (...) to mělo být ještě na české straně posouzeno, potom druhé kolo mělo být z té islandské strany, to měl být ještě další dotazník, a třetí kolo měl být pohovor.“ (Kateřina)

- **„last minute“**

Na druhej strane, u organizácií, ktoré svojich EDS dobrovoľníkov hľadali na poslednú chvíľu, sa o výberovom procese hovoriť nedá. Zvyčajne to riešili spôsobom zverejnenia ponuky na sociálnych sieťach a prijatí prvej osoby, ktorá prejavila záujem. Pre tých, ktorí si hľadajú EDS, napríklad z dôvodu náhlej zmeny plánov, môže táto možnosť predstavovať rýchle riešenie.

„... a pak jsem viděla ve Facebookové skupině, že právě měli last minute, že teda hledají někoho na EVS do Turecka. Já jsem tam, i když po termínu, poslala životopis. Té turecké organizaci to bylo nějak jedno, a řekli české organizaci, ať někoho vyberou. No nicméně, v Břeclavi si z těch 3 lidí vybrali mě a já si asi za 3 dny koupila letenku a odjela. (Daniela)

Petr si dlhodobo nevedel nájsť projekt. Nejde však o žiadnu výnimočnú situáciu, pretože hľadanie môže byť časovo náročné. Mnohé organizácie na maily neodpovedajú, vyprší im akreditácia, alebo práve nemajú voľné miesta. Po predošlých neúspechoch sa rozhodol ďalej nečakať a prijal ponuku stať sa vedúcim workcampov na Islande.

„Já jsem prošel takovým procesem, že jsem oslovil 50 různých projektů, odpovědělo mi zpátky asi 5, z toho 4 negativně, jeden pozitivně, ale ten nevyšel (...) a pak se mi ozvali z Inexu: Hele čau Petře, sháníme teďka náhradníka na deset měsíců na Island, šel bys do toho? A tak jsem řekl, Jo!“ (Petr)

„Našla jsem to na Facebooku v jedné skupině. To jsou nějaký ty „last urgent call“. No prostě tyhle last minutový nabídky. Chtěli někoho z Čech. Takže jsem se rozhodla během nevím, 3 dnů, že pojedu a během 3 neděl jsem se odstěhovala.“ (Ivana)

6.7 Vzťah k platenému zamestnancovi

Ako popisuje respondent svoj vzťah k plateným zamestnancom?

Posledná dimenzia skúma vzťah dobrovoľníka k plateným zamestnancom. Pri reflexívnom type sa znižujú rozdiely medzi sektormi, preto neziskové organizácie často stoja na pomedzí jednotlivých sektorov. U dobrovoľníka je dôležitá jeho schopnosť efektívne plniť zadané úlohy, čo spôsobuje, že sú na neho kladené zvýšené nároky. Z výpovedí niekoľkých dobrovoľníkov vyplýva, že moderné dobrovoľníctvo, ktoré si oni sami vyskúšali, vykazuje známky profesionálnej práce. Preto som nasledovnú kategóriu nazvala – dobrovoľníctvo ako zamestnanie.

Kategórie:
<ul style="list-style-type: none">
• Dobrovoľníctvo ako zamestnanie

Kategória: Dobrovoľníctvo ako zamestnanie

Viacero respondentov zdôraznilo, že sa v organizácii, kde pracovali, dodržiavali pevne stanovené pravidlá, podobne ako v bežnom zamestnaní. Nešlo teda len o precízny výber dobrovoľníka, ktorý pripomína typický pracovný pohovor, ale aj dodržiavanie pracovnej doby a pomerne profesionálnych vzťahov v organizácii.

Jozef vyzdvihol fakt, že v organizácii kde pracoval boli aktivity jednotlivých pracovníkov presne vymedzené. On sám mal presne stanovené hodiny, v ktorých sa venoval vedeniu informačného centra, čas kedy deťom pomáhal s domácimi úlohami a kedy trénoval futbalové družstvo. Napriek tomu, že vzťahy v organizácii boli skôr neformálne, úlohy boli vymedzené pomerne striktne.

„Ale co se týká konkrétně toho centra, že jo, tam byly určený role. Já jsem měl takhle přesně daný rozvrh. Kdy začínalo fungovat to centrum, od kdy do kdy, co tam budeme dělat, s kým tam budu, a tak dále.“ (Jozef)

Ivana svoju dobrovoľnícku skúsenosť vnímala skôr ako bežné zamestnanie. Popri tom, že so svojou kolegyňou, ktorú počas rozhovoru nazývala šéfkou, mali priateľský vzťah, si však v rámci pracovného času vybudovali čisto profesionálny prístup.

„U nás to bylo tak, že jsem tam měla tu jednu kolegyni, která tam byla zaměstnaná a dost se jí tam hodila druhá ruka, takže jsme vystupovali jako tým. Já jsem jí prostě brala

jako svojí šéfkou. To dobrovolnictví je jako práce a taky tě tam tak berou, jako že jsi dobrovolník, ale taky jejich kolega.“ (Ivana)

6.8 Zistenia

V súvislosti so svojou biografiou, niekoľkí respondenti vnímali EDS ako možnosť riešenia svojej situácie, vidinu životnej zmeny a úteku zo stereotypu. Niektorí odišli z problematického zamestnania a vďaka účasti na EDS získali niekoľko mesiacov na premýšľanie, no zároveň to bola cesta k zlepšeniu jazykových schopností. EDS bola pre nich spôsobom, ako sa osamostatniť a vyskúšať si život v cudzom prostredí. Zaujímavým faktom je, že dobrovoľníctvo poniektorí využili na oddialenie pracovného života, či ako „plán B“, miesto štúdia. U respondentov je badateľný presah EDS skúsenosti, nielen na ich životnú situáciu pred odchodom, ale aj po návrate. Väčšina respondentov uviedla, že im táto skúsenosť pomohla v oblasti profesionálnej, jazykovej aj osobnostnej. Po návrate boli všetci, až na jednu respondentku, so svojou EDS spokojní. Tí, ktorí boli menej spokojní s náplňou projektu využili svoj čas na cestovanie, vzdelávanie sa, alebo hľadali iné možnosti zapojenia.

Dobrovoľníci uvádzali ako jednu z motivácií rozšírenie znalostí, či už jazykových alebo súvisiacich s konkrétnou prácou. Významnú rolu zohrala aj možnosť cestovania. Mladí ľudia, majú skôr limitované možnosti dlhodobého vycestovania do zahraničia, najmä z finančného hľadiska. EDS je preto jedným z vyhľadávaných spôsobov ako si vyskúšať život v zahraničí, pretože je plne financovaná z fondov EÚ a dobrovoľník dostáva mesačné „vreckové“. V tomto ohľade sa naskytá otázka, do akej miery je možné hovoriť o dobrovoľníctve v pravom slova zmysle, keďže to nie je práca úplne zadarmo a vychádza z pomerne sebeckých túžob. Viacerí respondenti spomenuli možnosť získania pracovných skúseností do budúcnosti, či sebarealizácie. Zároveň sa vo všetkých výpovediach opakovala jedna vec, a to túžba vycestovať do zahraničia. EDS bola pre respondentov v prvom rade spôsobom, ako si vyskúšať dlhodobý pobyt v zahraničí, o to menej sa však v rozhovoroch skloňovalo dobrovoľníctvo samotné.

Pre niektorých respondentov bola EDS zábavou, čo potvrdilo niekoľko rozhovorov, v ktorých ako jeden z motivačných faktorov figuroval najmä ten fakt, že dobrovoľníctvo zvyčajne prebieha v uvoľnenej a priateľskej atmosfére, pričom umožňuje ľuďom stretávať

sa a mať pocit spolupatričnosti. V medzinárodnom prostredí, kde dobrovoľník vystupuje sám za seba, môžu byť tieto pocity ešte umocnené potrebou združovať sa.

Keďže dobrovoľnícke projekty EDS sú časovo ohraničené do rozmedzia niekoľkých mesiacov, môže byť ich dočasnosť pre dobrovoľníkov veľkou výhodou. Program EDS je orientovaný na mladých ľudí od 17 do 30 rokov, čo je obdobie života, kedy mnohí študujú, alebo začínajú v novom zamestnaní. Jeho časová ohraničenosť môže byť užitočná napríklad pri plánovaní štúdia či kariéry. Niektorí odchádzajú na EDS medzi jednotlivými stupňami štúdia, iní pred alebo po vysokej škole. Pre pracujúcich, či nezamestnaných môže byť EDS spôsobom úniku či dočasného riešenia situácie.

Dobrovoľníci si projekt zvyčajne vyberali dvomi spôsobmi – „katalógovým výberom“ alebo voľbou na poslednú chvíľu. „Katalógový výber“ predstavuje dôkladný spôsob výberu projektu, ktorý prebieha v predstihu a dobrovoľník po zvážení svojich preferencií a možností si vyberie tú najlepšiu možnosť. Druhý prípad prebieha skôr spontánne a s veľmi krátkym časom na prípravu. Zvyčajne ide o ponuky projektov na poslednú chvíľu, s odchodom v priebehu pár týždňov či dní. Takáto situácia neposkytuje priestor pre dôkladnú prípravu a je spravidla založená na spontánnom rozhodnutí. Nejde však o nič výnimočné – až polovica respondentov si projekt našla obdobným spôsobom.

Prostredie organizácií, kde dobrovoľníci pôsobili charakterizovali priateľské, no profesionálne vzťahy. Väčšina respondentov uviedla, že v rámci organizácie mali svojho supervízora, teda osobu, ktorá bola zodpovedná za koordinovanie pracovných úloh, vedenie dobrovoľníka a bola pre neho kontaktnou osobou. V organizácii sa dôraz kládol na dobre vykonanú prácu, dobrovoľník často niesol zodpovednosť za pomerne náročné úlohy. Jeho náplň práce bola ukotvená v dobrovoľníckej zmluve medzi dobrovoľníkom, vysielajúcou a prijímajúcou organizáciou. Programovosť EDS je umocnená nielen zmluvným vzťahom, ale aj školeniami a hodnotiacimi stretnutiami, ktoré každý dobrovoľník absolvuje a po ukončení služby odovzdá záverečnú správu o projekte, ktorého sa zúčastnil.

V rámci výberu toho pravého projektu pre seba, mali niektorí dobrovoľníci vopred stanovené kritériá. Zmysluplnosť projektu bola u viacerých informátorov kľúčová. V ich výpovediach rezonovala potreba vykonávať prácu, ktorá má zmysel a z ktorej bude mať dobrovoľník dobrý pocit. EDS je istým spôsobom vybočenie z každodennej zóny komfortu, no u niektorých respondentov sa vyskytla značná neochota poľaviť zo svojich

požiadaviek, iných zase limitovali vlastné obavy. Altruizmus a chuť pomáhať boli preto prispôsobené osobným potrebám jednotlivca.

V rámci vzťahov s ostatnými zamestnancami vyplýva z výpovedí, že informátori vnímali svoje postavenie v organizácii viac v roli kolegu, než dobrovoľníka. Väčšina z nich prešla výberovým procesom a pracovala po boku platených zamestnancov ako rovnocenný pracovník Organizácie niektorým respondentom zverili pomerne dôležité úlohy, mali stanovenú pracovnú dobu, zúčastňovali sa pravidelných porád a plánovania.

7. Záver

V práci som sa snažila o zachytenie pohľadu mladých ľudí na ich skúsenosť s medzinárodným programom Európska dobrovoľnícka služba. Cieľom práce bolo čo najkomplexnejšie nazrieť na ich videnie sveta a zistiť, ako premýšľajú, čo ich motivuje a ovplyvňuje a ako to celé súvisí s ich biografiou, či plánmi do budúcnosti. K tomu som využila teóriu šiestich dimenzií reflexívneho dobrovoľníctva. Práca operuje s predpokladom, že zúčastnení dobrovoľníci predstavujú individualizovaný typ moderného dobrovoľníka, preto mojím cieľom nebolo stanovený predpoklad potvrdiť alebo vyvrátiť. Zamerala som sa na hlbšie preskúmanie tohto fenoménu na základe rozhovorov s dobrovoľníkmi samotnými.

Empirická časť čerpá najmä z výskumu, prostredníctvom rozhovorov s desiatimi respondentmi – dobrovoľníkmi z Českej republiky, ktorí sa v minulosti zúčastnili programu EDS. Mnohé z výpovedí skutočne vystihujú typický prístup moderného dobrovoľníka, podobný tomu, ktorý nájdeme v definíciách v literatúre. Avšak zistenia tiež úzko súvisia s vekom informátorov, ktorý sa pohybuje od 24 do 30 rokov. Ide totiž o mladých ľudí, ktorí zväčša disponujú nadpriemerným množstvom voľného času, ešte nemajú vážne záväzky ako rodinu, alebo deti a vďaka svojej slobode si môžu dovoliť v živote aj spontánne rozhodnutia, ako napríklad ročný pobyt v zahraničí.

Respondentom som vytvorila profily, v skratke približujúce ich príbeh v spojitosti s EDS. Ako bolo vyššie spomenuté, ďalej výskum prebiehal pomocou šiestich dimenzií reflexívneho dobrovoľníctva od autorov Hustinx a Lammertyna.²⁰ K jednotlivým dimenziám som priradila kategórie, ktoré vznikli počas analýzy, spolu s ukázkami z rozhovorov.

Po analýze rozhovorov sú viditeľné spoločné prvky v jednotlivých vzorcoch dobrovoľníctva, typické pre individualizované reflexívne dobrovoľníctvo. Respondenti sa k účasti na EDS rozhodli najmä na základe svojej vtedajšej životnej situácie, túžbe zdokonaľovať sa v jazyku či potrebe zmeny v živote. Viditeľný je však aj rozsah vplyvu EDS na súčasný život respondentov – túto skúsenosť považujú za dôležité rozhodnutie vo svojom živote, ktoré neraz viedlo k zmenám v ich osobnom či kariérnom živote po návrate.

---

²⁰ Šesť dimenzií dobrovoľníctva tvorí: biografický referenčný rámec; štruktúra motivácie; zameranie a intenzita záväzku; organizačné prostredie; výber oblasti aktivity; vzťah k platenému zamestnancovi.

Program EDS je primárne určený mládeži vo veku 17 – 30 rokov. Rozhovory ukazujú, že mladí ľudia v procese hľadania samých seba, svojej identity, či budovaní kariéry, využívajú príležitosti programov ako je EDS. Reflexívne dobrovoľníctvo však zahŕňa širokú škálu možností, pričom EDS je len jedným článkom z nich. Preto výsledky výskumu nemôžu byť zovšeobecnené na všetkých predstaviteľov reflexívneho dobrovoľníctva. Viazu sa skôr na mladosť, pre ktorú je príznačné hľadanie samého seba a snaha o definovanie vlastnej identity. Pre mládež je typická snaha experimentovať, hľadať zmysel, učiť sa nové veci, preto sa skôr dá hovoriť o tom, že výskum priniesol pohľad na súčasný svet mladých ľudí. Tí vnímajú svoju dobrovoľnícku aktivitu viac ako etapu svojho života, cestu hľadania, či sebazdokonalenia, než ako celoživotnú oddanosť jednej organizácii. Analýza rozhovorov ukázala, že EDS je pre dobrovoľníka skôr „časom pre seba“. Niekoľkomesačné obdobie umožňuje získať čas na premyslenie svojich plánov, či učenie sa nových vecí.

Výskum tejto témy bol limitovaný niekoľkými faktormi. Za prvý z nich považujem najmä hľadanie vhodných respondentov. Zo začiatku bolo náročné získať kontakty na bývalých EDS dobrovoľníkov pre rozhovor. Vysielajúce organizácie, ktoré som oslovila nemohli kvôli interným pravidlám zdieľať databázu dobrovoľníkov vyslaných do zahraničia. Preto som respondentov hľadala najmä prostredníctvom sociálnych sietí, čo sa ukázalo byť časovo náročné a na moju ponuku reagovalo pomerne nízke množstvo opýtaných, z ktorých som vyberala desať informátorov. Ďalším limitom výskumu bol vek respondentov, ktorý sa pohyboval na škále od 24 do 30 rokov, čím sa nepodarilo pokryť vekovú skupinu od 18 do 23 rokov.

V rámci ďalších výskumov reflexívneho dobrovoľníctva a dobrovoľníctva mládeže by bolo možné venovať sa bližšiemu skúmaniu jednej zo šiestich dimenzií, napríklad motiváciám a k tomu využiť alternatívne teoretické rámce, napríklad teóriu identity dobrovoľníka podľa Grönlund (2011). Zaujímavým by tiež mohol byť výskum súčasných trendov v oblasti dobrovoľníctva mládeže v Českej republike – aké typy lokálnych dobrovoľníckych aktivít dnes mladí ľudia vyhľadávajú.

Na záver by som rada podotkla, že mnohí z respondentov tohto výskumu sa vďaka programu EDS začali viac zaujímať o dobrovoľníctvo a zisťovať, aké sú možnosti dobrovoľníctva v Českej republike. Tiež sú tými, ktorí vďaka rozprávaniu svojich príbehov kamarátom a známym, šíria myšlienku dobrovoľníctva ďalej. Myslím si, že aj keď EDS

nie je typickým príkladom oddaného, nezištného dobrovoľníctva, môže byť dobrým odrazovým mostíkom pre dobrovoľníckych nováčikov a zaujímavým rozšírením obzoru pre skúsených dobrovoľníkov.

8. Literatúra

ANHEIER, Helmut a Lester SALAMON. 1997. Defining the non-profit sector. A cross-national analysis. Manchester: Published by Manchester University Press. ISBN 0 7190 4901 6

CLARY, Gil et al. 1998. Understanding and Assessing the Motivations of Volunteers: A Functional Approach. *Journal of Personality and Social Psychology*. Volume 74, Issue 6, pp 1517-1518.

CNAAN, Ram A. 1996. Defining Who is a Volunteer: Conceptual and Empirical Considerations. *Voluntas: International Society for Third-Sector Research and The John's Hopkins University*. Volume 25, Issue 3, pp 364-383.

ECKSTEIN, S. 2001. Community as gift-giving: Collectivistic roots of volunteerism. *American Sociological Review*, pp 829-851.

EUROPEAN COMMISSION. 2015. *European Voluntary Service Charter*. Brussels: European Commission.

EVANS, Elisha a Joe SAXTON. 2005. *The 21st Century Volunteer: A report on the changing face of volunteering in the 21st century*. London: nfpSynergy.

FRIČ, Pavol a Tereza POSPÍŠILOVÁ. 2010. *Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století*. 1. vyd. Praha: Agnes. ISBN 978-80-903696-8-9.

GIDDENS, Anthony. 1991. *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. Redwood City: Stanford University Press.

GRÖNLUND, Henrietta. 2011. Identity and Volunteering Intertwined: Reflections on the Values of Young Adults. *Voluntas*. Volume 22, Issue 4, pp 852-874.

HENDL, Jan. 2008. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-485-4

HUSTINX, Lesley a Frans LAMMERTYN. 2003. Collective and Reflexive Styles of Volunteering: A Sociological Modernization Perspective. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*. Volume 14, Issue 2, pp 167-187.

- HUSTINX, Lesley. 2010. Institutionally Individualized Volunteering: Towards a Late Modern Re-Construction. *Journal of Civil Society*. Volume 6, Issue 2, pp 165-179.
- KARR, Linda Bridges a Lucas C. MEIJS. 2006. Sustaining the motivation to volunteer in organizations. *Solidarity and prosocial behavior*. Boston: Springer US, pp 157-172.
- MACHÁČEK, Ladislav. 2013. Typy individualizácie mládeže v podmienkach ohrozenia nezamestnanosťou. *Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave*.
- MLČÁK, Zdeněk a Helena ZÁŠKODNÁ. 2006. Prosociální tendence, empatie a osobnostní dimenze u studentek vybraných pomáhajících oborů. *Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě*, 30-42.
- MLČÁK, Zdeněk a Helena ZÁŠKODNÁ. 2013. *Prosociální charakteristiky osobnosti dobrovolníků*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě.
- MÜLLEROVÁ, Magadalena a Kateřina DOLEŽALOVÁ. 2011. *Dobrovolníci pro kulturu: dobrovolnická činnost v kulturních organizacích*. Praha. Institut umění Divadelního ústavu. ISBN 978-80-7008-268-3
- PANTEA, Maria-Carmen. 2013. The changing nature of volunteering and the cross-border mobility: where does learning come from?. *Studies in Continuing Education*. Volume 35, Issue 1, pp 49-64.
- POSPÍŠILOVÁ, Tereza. 2011. Dobrovolnictví v České republice před rokem 1989: diskurzy, definice, aktualizace. *Sociologický časopis*. 47 (5), s. 887 – 909.
- POSPÍŠILOVÁ, Tereza. 2010. Dobrovolnictví v kontextu životní dráhy dobrovolníků. *Lidé města*. 12(1), s. 109-133.
- READ, Rosie. 2010. Creating reflexive volunteers? Young people's participation in Czech hospital volunteer programmes. *Journal of Youth Studies*. Volume 13, Issue 5, pp 549-563.
- REHBERG, Walter. 2005. Altruistic individualists: Motivations for international volunteering among young adults in Switzerland. *Voluntas*. Volume 16, Issue 2, pp 109-122.

SALTO-YOUTH. 2014. *Erasmus+ Programme*. [online]: Salto-youth. [cit. 30. 12.2016]. Dostupné: <https://www.salto-youth.net/rc/see/seeyia/erasmusplusprogramme>>

SILLÓ, Ágota. 2016. The Development of Volunteering in PostCommunist Societies. A Review. *University of Debrecen in Hungary*. pp 93-110.

SKOVAJSA, Marek. 2010. *Občanský sektor*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-681-0

ŠORMOVÁ, Lucie a Alžběta KLÉGROVÁ. 2006. *Dobrovolnictví*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí. ISBN 80-86991-68-7

SOZANSKÁ, Olga a Jiří TOŠNER. 2002. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-178-6

ŠVARČÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: pravidla hry*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0

TOŠNER, J. 2014. *Studie o dobrovolnictví*. [online] Praha: HESTIA – Národní dobrovolnické centrum. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/dokumenty/studie_tosner_pro_web.pdf>

Zákony

Zákon č. 198/2002 Sb, o dobrovolnické službě.

Internetové zdroje

EUROPEAN VOLUNTARY SERVICE. 2015. *Erasmus opportunities* [online]. Brussels. [cit. 9. 10. 2017]. Dostupný z: <http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/opportunities-for-individuals/young-people/european-voluntary-service_en>.

EUROPEAN VOLUNTARY SERVICE. 2015. *European Voluntary Service Handbook*. [online]. Brussels. [cit. 20. 11. 2017]. Dostupné z: <<http://www.concordiavolunteers.org.uk/wp-content/uploads/2010/02/EVS-handbook.pdf>>.